

קדושי ש"ב עה קהילות

נר-זכרון

"זכור ואל תשכח"

את הנשמות הזכות והטהורות, של קדושי קהילותינו: דולהא, קושניצה, זדנ'יא, קערצקי, ברזניק, ליסיצ'יה, סוכה-ברונ'קה, מאזור הרי הקרפטים שבצ'כיה. אשר הובלו אל המות בקרונות רכבת משא בחודש אייר תש"ד אל תאי הגזים באושוויץ.

מתוך חיי משפחה וקהילה חמימה ומגוננת, שחייה חיי תורה שחילקה את המעט שהיה לה בין כולם בעזרה הדדית, שחינה את ילדיה הרכים ב"חידר" ולימדה אותם להגות "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ..." בתוך כל זה, הגיחו לפתע הגרמנים הארורים, גזלו וניתקו את משפחותינו מבתם וממקומות שחיו בהם הם ואבותיהם דורות בשנים, וזאת בעזרת ההונגרים השכנים הרוטנים תושבי המקום, אלה האחרונים בגדו בנו ולא הושיטו יד לעזרה בעת המצוקה, זאת לא נשכח גם להם ולא נסלח לעולם לא אנו, ואסור שגם דורותינו.

וכך, בעורמתו ובשקדנותו ובשיתוף הפעולה שקיבל, דאג הצורך הגרמני ימ"ש להסוות את פעולתו כשאף מוח אנושי לא יכל היה להעלות על דעתו בדימיון הפרוע ביותר מהי מטרתו האמיתית, הוביל האשדאי "הנאזר" את יקירנו הקדושים, הורים, אחים, אחיות, זקנים וחולים, אנשים נשים שתינוקות חבוקים בזרועותיהם, ילדים קטנים ותמים שלא טעמו טעם חטא מלבד היותם יהודים, למות אכזרי שהחל במסע עינויים בתאי בהמות הרכבת, כשרבים לא מחזיקים מעמד ונופחים את נשמתם הזכה בדרך המות.

ואותם מיקירנו הקדושים והאהובים שהצליחו להחזיק מעמד בדרך היסורים, בבואם לתחנה הסופית... לא די היה למרצחים האכזרים הלכו בכונת רציחתם אלא, הוסיפו לענותם ולרמוס את כבודם האנושי בכל דרך אפשרית. הפרידו אבות מילדים תינוקות משדי אימותיהם, ובהמצאות שטניות וחולניות חנקו את משפחותינו בתאי הגזים באושוויץ, כשזעקת "שמע ישראל" בוקעת את הרקיע. אחר כך, שרפו את גוויותיהם ופיזרו את אפרם הקדוש כדי להכחידנו מגוי ולהשכיח את שם ישראל עוד.

אנו צאצאיהם ובני משפחותיהם, שנשרדו בדרכים לא דרכים, שארית הפליטה, שזכינו לראות וגם להשתתף בתקומת מדינת ישראל, ולהקים פה את משפחותינו מחדש, זוכרים את התופת והאימה בכל שעה ושעה בשכנו ובקומנו בעבודתנו ובכל אירוע בחיינו.

ודווקא עכשיו, כשאנו בעצמנו כבר סבים וסבתות לנכדים בריאים
ועליזים שגדלו בארצנו העצמאית, לאחר אלפי שנות גלות,
דווקא כעת, אנו חשים וכואבים ביתר עוצמה את האובדן ואת
העובדה, שלבנינו ולבנותינו לא היה סבא אוהב וסבתא מלטפת בעת
ילדותם.

לא, לא תהיה עוד שואה לעם היהודי הנאחז בארצו וזוכה לסייעתא
דשמיא ולצבא עצמאי, כי מעתה ועד עולם, אסור לנו לשכוח, כאומה,
כיחיד, כשריד, כצאצא כיהודי וכישראלי את אשר עוללו לעמנו
הגרמנים ועוזריהם.

והעם היהודי הזוכר עקדת יצחק אלפים בשנים, יזכור ולא ישכח את
עקדתם של היצחקלך והרבקלך באירופה של המאה העשרים.

"ארץ זעקי ואל תחרישי, געשי ואל תכסי דמים".

ראובן אליהו זולדן
רמת-גן (קושניצה)

"זכרונות מהעירה קושניצה"

כיוכל שנים עברנו מתקופת השואה, אנו, שמכל הקהילה נשארו שרידים בודדים חוונו על בשרינו חוויות קשות ומכאיבות בתקופה נוראה זו.

גם אחרי השחרור מהמחנות, לא חיכו לנו עם זרי דפנה, אלא ההיפך הוא הנכון.

שבורים וכואבים יתומים ללא אם ואב, ולעיתים, בודדים ללא קרוב ומכר.

חזרנו אל הבית שבו גדלנו, אל המקום שאותו הורינו בעמל כה רב, אך מצאנו אותו הרוס או תפוס בידי הגויים, שקיבלו את פנינו בעוינות גלויה, באומנם: "תראו תראו יותר יהודים חוזרים מאשר הלכו". החשש הבולט של אותם גויים היה שהם יאלצו להחזיר ליהודים השבים, את רכושם וביתם, אשר נגזל בידיהם במשך המלחמה.

העלילות על היהודים החלו להיות מופצות לכל עבר, "היהודים מרעילים את הבראות". בשוב זדני'א אף עצרו מספר יהודים לחקירה, והעבירו אותם לשוב דולאה למעצר למספר ימים כדי להפחיד את האחרים ולהרתיע אותם, שלא יתישבו במקום.

הבנו, שהמקום שממנו יצאנו, ושם גדלנו, ואותו חשבנו לביתנו, איננו רצויים, ועלינו ללכת ולחפש מקום אחר ולהתחיל מבראשית.

השארו הכל מאחורינו, ויצאנו לדרך מחוסרי כל, ואחרי טלטולים רבים. ובדרך לא דרך, לכיוון ארץ ישראל.

והיום אנו צריכים לשאול את עצמנו, במה זכינו אנו ?

האם עשינו די למען זכרון יקירנו שנכחדו בשואה האיומה ? ומי יזכור ויספר על כל אותם משפחות שנמחקו לגמרי מעל פני האדמה ? האם באזכרה השנתית אחת לשנה, יצאנו ידי חובה ?

האם לא הגיע הזמן לקיים את הצוואה שציוו לנו בדרכם האחרונה, לכתוב ולהנציח את שם יקירנו ולהעמיד "נר זכרון" ומזכרת נצח בכתובים לכל אותם אנשי שם ורוח, שכיהנו בקהילה המפוארת כדי שדמויותיהם ושמותיהם הקדושים, ישארו חקוקים בלב כולנו, שבדורות הבאים, ידעו בנינו, מי היו אבותינו, למי הם נכדים, כיצד חיו אבותינו ומה פעלו, ומה הנחילו לנו.?

האם לא הגיע העת להעלות על נס את אנשי הקהילה שלנו שחיו ביושר ובאמונה, גדולי התורה, צדיקי עולם, אנשי עמל, מסחר ותעשייה, תורה ועבודה, חסידים ובעלי מקצוע, וכל אותם עמלים לפרנסת משפחתם בתנאי קיום קשים, אשר הקימו משפחות לתפארת במסירות נפש ובדאגה לילדיהם.

זה עולם שהיה ונחרב עד היסוד, ושקע במעמקי השואה האיומה, ואיננו עוד, ואנו חייבים להזכירם ולספר לילדינו שלנו, כל ישכחו, ולעולם כולו את סיפורם-צוואתם של יקירינו האבות האמהות אחים ואחיות.

אנו האבות זקני הדור, היינו כל השנים עמוסים במשא, לכנות מחדש את חיינו, ולהקים בית ומשפחה, לגדל ילדים, ולמצוא פרנסה, ועל כן עתה בערוב שנותינו בגיל פנסיה, הגיע הזמן לקיים המוטל עלינו, על דורנו להקדיש חלק מזמננו הפנוי שנשאר לנו, לקבוע מזכרת עולם, ולכתוב צוואתם שציוו לנו. ופה המקום לבקש סליחה מכל אלו שלא ידענו להזכירם.

"היהודים הראשונים בקושניצה"

היהודים הראשונים שהתיישבו בקושניצה באו מגליציה השכנה. כשלוש מאות שנה לפני השואה, ויעידו על כך המצבות העתיקות הנמצאות בבית העלמין.

"בניין בית כנסת בקושניצה"

בקושניצה עמד בית הכנסת העתיק במשך כמאה שנה, בו בזמן שבישוב היו ארבעים ותשע יהודים בלבד בשנת 1830, והוא היה בית הכנסת היחיד באיזור, (כך מופיע בספר מרמארוש עמ' כ"ו).

אחרי מלחמת העולם הראשונה, החליטו תושבי קושניצה לשפץ את בניין בית הכנסת, ובשנת 1928 הרסו את הבניין הישן, והתחילו להקים בניין חדש במקומו, שבנייתו נמשכה כעשר שנים מחוסר תקציב. לצורך זה בחרו בוועד מיוחד של שלושה חברים אשר גבו מס חובה (קולטוס שטייער) מכל ראש משפחה בכל שנה.

"שלושת חברי הוועד"

הפעיל בוועד אשר זכור לי, היה ר' יצחק אייזיק פרידמן ז"ל, (באותה תקופה בנה לעצמו בית) היה אישיות, ולמדן גדול, בן תורה, וסוחר, ובמשך כעשר שנים ניהל את בניית בית הכנסת, עד חנוכת הבית בשבת שלפני ראש השנה בשנת 1938. באותה השבת היה גיוס כללי של ממשלת צ'כיה, ואז למעשה פרצה המלחמה והצרות והמצוקות לא אחרו לבוא על כלל ישראל.

רעייתו מרת שרה בת ר' יהודה, מבית רוזנברג ע"ה, היתה אשת חיל, פעילה במסחר, ועזר רב לבעלה בתפקיד הוועד.

לצערנו הגדול, כל המשפחה חמישה ילדים וההורים נספו בשואה הי"ד, ולא נשאר מי שיזכירם.

"חבר השני בוועד בניית בית הכנסת"

ר' ניסן ב"ר מאיר פרידמן ז"ל

ר' יהודה זולטן ז"ל

היה ר' ניסן ב"ר מאיר פרידמן ז"ל, בתקופה שזכור לי. ר' ניסן היה בעל אמצעים, משפחתו היתה אהובה בישוב, ומקובלת בקהילה. חסיד היה, ביתו תמיד פתוח לרווחה לנזקקים, ועובדי אורח ידעו שבבית ניסן וגליקל, מקבלים ארוחה חמה ולינה. מרת גליקל ע"ה היתה ידועה כצדקנית בישוב, שני בניה הקטנים חיים-לייב וזאב ז"ל, ידעו שביום שישי עליהם להיות שליחי-מצווה, לחלק מצרכי שבת למשפחות הנזקקים לתמיכה. כל ימיה היו קודש לעזרה לנצרכים. ר' ניסן ז"ל, היה פעיל בצורכי ציבור, והקדיש מזמנו לבניית בית הכנסת וגמר בהצלחה.

בכל שנה הזמין ידידים ומקורבים בשמחת תורה לביתו לקריאת התורה, בספר המשפחתי שהועבר בכל שנה בשמחת תורה מבית הכנסת לביתו, לקריאת התורה.

בין הקרואים היה אבא שלי, ר' יקותיאל יהודה זולטן ז"ל. אבא היה בעל קורא טוב והתפלל תפילת מוסף, ואני בתור ילד הצטרפתי מידי פעם עם אבא לביתם, ושם התפללנו ועלינו לתורה. אחרי התפילה כיבד ר' ניסן את כל המתפללים בקידוש רבה. זכות גדולה היתה לצדקנית מרת גליקל ע"ה שנפטרה בבית כמה שבועות לפני שהלכו לגטו, והובאה למנוחת עולמים בבית העלמין בקושניצה.

לצערינו הגדול רובה של משפחת ניסן ז"ל, הבנות הנשואות וצאצאיהם, וכן אחד מאיר ז"ל שנעלם במחנות עבודה נספו בשואה הי"ד. שני בנים הצליחו לברוח לקנדה, ר' אלטר-אליהו, ומשה, והקימו משפחות שם וממשיכים במסורת ההורים, במעשים הטובים, מחלקים צדקה וחסד למבקשי תמיכתם. אחותם חיי-צינה שעברה את הגהינום והשתחררה בסוף המלחמה וחזרה לקושניצה, הצליחה בעזרת האחים להצטרף אליהם בקנדה. ר' אלטר-אליהו, ומשה פרידמן, תרמו כספים להנצחת שמות שבע הקהילות שלנו, באתר בקעת הקהילות החרבות, ביד-ושם ירושלים.

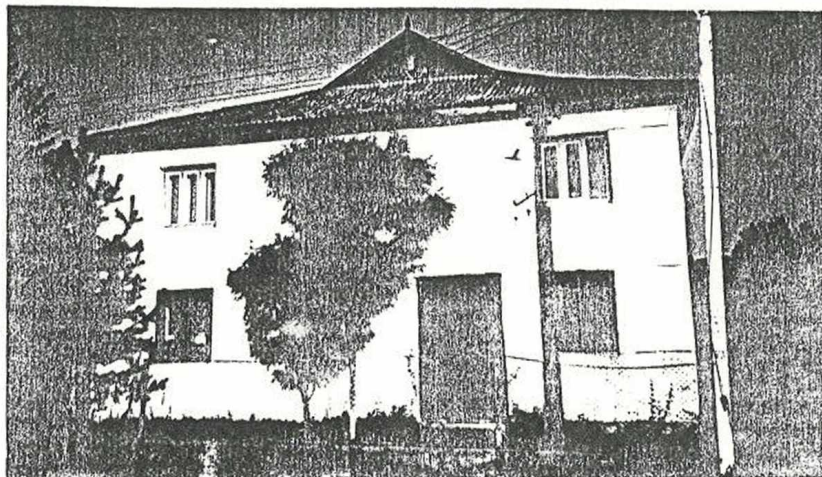
"גבאי פעיל שלישי לבניית בית-הכנסת"

פעיל שלישי בוועד בנין בית-הכנסת ברוב השנים היה גם ר' צדוק שטיינברג ז"ל, יליד ברזניק שהתחתן עם לאה אחות חמי ר' יוסף צבי פרידמן ז"ל, ועבר להתגורר בקושניצה. ר' צדוק היה משכט לוי, אוהב שלום ורודף שלום וכשמו כן היה, איש צדק ויושר, טוב לב לאנשים ומוכן לעזור תמיד.

ייסד קופת גמ"ח פרטית כדי שיוכל לתמוך ולעזור לאנשים נזקקים - כמתן בסתר, ולמשפחות ברורות ילדים במצרכי שבת וחג. תפקידו העיקרי בבניית ביה"כ היה לשלם לפועלים ולשלם עבור חומרי הגלם. אנשי הקהילה בחרו בר' צדוק שיהיה אחראי על גבית הכספים למס המיוחד (גבעלה) שנגבה על שחיטת בשר ועוף, על בקורת החשבונות ורשום הוצאות והכנסות היה אחראי אבא שלי, ר' יקותיאל יהודה זולדן ז"ל, יחד עם ר' אברהם ב"ר מאיר פרידמן ז"ל, אשר נבחרו והוסמכו ע"י הקהילה, לאשר הוצאות כספים לכל הכרוך בבניין בית-הכנסת. ר' צדוק ורעייתו מרת לאה ע"ה, נספו בשואה הי"ד, ובנם הגדול בחר נחמד כארז אלטר-מאיר ז"ל, היה חייל בצבא הצ'כי, ונעלם במחנות עבודה הי"ד. אחרי המלחמה חזרו הבית שני ילדיו של ר' צדוק הלוי, המשיכו במסורת ויסדו קופת גמ"ח בעירם פתח-תקוה, והקימו משפחות לתפארת בישראל.

"תמונת בית הכנסת החדש בקושניצה"

אחרי שיפוץ ע"י תושבי המקום, אנו יושואה, למטה אחרת.

צילם הרב אייזנר שליט"א, בשנת תשמ"ח.

צילם הרב אייזנר שליט"א, בשנת תשמ"ח.
2/5/88

על אלה אני בוכיה - עיני עיני יורדה מים

לדמותו של ר' צדוק שטיינברג הלוי זצ"ל

סיפור חייו של ר' צדוק הוא סיפורה של קהילה קדושה שניהלה חיים פשוטים וצנועים, חיים המזכים את העולם כולו, כמאמר חז"ל "על שלושה דברים העולם עומד - על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים". ואמנם, ר' צדוק באורח חייו, במנהגותיו ובפעילותו הציבורית קידש מאמר חז"ל זה - במעשה של יום ויום ושלא על מנת לקבל פרס.

ר' צדוק נולד בשנת 1892 בברזניק כבן זקונים להוריו ר' משה יואל ושינדל שגידלוהו בחיבה יתירה כיאה לבן יחיד שנולד אחרי שלוש בנות. כשבגר למד במונקאץ את מקצוע הסנדלרות, מלאכה שפירנסה אותו בכבוד כל ימיו.

כבן שמונה עשרה נשא לאשה את לאה בת משה יואל והינדה פרידמן מקושניצה, בת למשפחה עניפה שאבותיה ייסדו כ- 300 שנה לפני כן את הכפר, ראשון להרבה כפרים ועיירות בהם התיישבו יהודים ועסקו בעיקר במלאכות יד ובמסחר זעיר.

כבר משנותיו הראשונות בקושניצה התבלט ר' צדוק בדאגתו ליתומים לאלמנות ולכל מי שאין ידו משגת לשלם לחינוך הילדים. בכוחות עצמו שכן מלמד, אסף ילדים - שהוריהם לא השיגה ידם לשלם - והושיבם ללמוד. אך ר' צדוק לא הסתפק בעזרה לעניים עירו אלא טרח בהשגת עזרה וגמ"ח לכל פונה. משפחות רבות קיימו מסחר משלם, מי בחנות מכולת ומי בסחורות עונתיות בעזרתו של ר' צדוק. רבים היו אף תלמידי חכמים שנשלחו ובאו מרחוק לקבל את עזרתו - מי בעצה, מי בהכנסת-כלה ומי בסיוע כספי של ממש כדי להתחיל עסק חדש. הכל, תוך שהוא מסרב בשום פנים לקבל תמורה או ריבית על כספו אותו פיזר ממש, בדאגה למחסורם של הנזקקים שכן, כך קיבל מאביו וכך חונך את ילדיו "טוב שם משמן טוב".

ר' צדוק נודע גם באהדתו לציונות ופעילותו בנושא זה נשאה פרי הלולים. בשנת 1932 לערך נוסדה תנועת בני עקיבא מיסודה של תנועת המזרחי, שמרכזתה היה תחילה בפראג ואח"כ בבודאפשט. במשך כ- 10 שנים היה בקושניצה סניף פעיל וכ- 50 מבני ובונות הכפר נפגשו בשבתות לפעילות חברה, לימוד עברית ושירי ארץ ישראל. המדריכים הראשונים היו משה פרידמן וישראל דב פרידמן. הסניף מוקם בביתו של ר' צדוק שחיבתו לארץ ישראל וזיקתו לציונות גברה על חרדת היהודים מהגויים. כיהודי גאה רחב ליבו של ר' צדוק על תרומתו לשיבת ציון הנכספת.

מפעל אחד שהיה מבין החשובים ביותר היה אפיית מצות לפסח. חודש לפני פורים הכינו את הבית, הכשירו את התנור, הביאו את הקמח ואיחסנו אותו במקום מיוחד. שבועיים לפני פורים התחילה אפיית המצות. ההמולה הזאת, השמחה שנתלוותה לעבודת הקודש לא תשכן לעולם. כל משפחה הגיעה לקנות המצות במחיר העלות ללא רווח אבל לרוב המשפחות לא היו האמצעים לשלם עבור המצות. ארזו להם כמות המצות במחסן, וכשקרב החג והמשפחות לא באו לפדות המצות היה ר' צדוק שולח לכל אחד הביתה המנה שלו וזו הייתה עבודת הקודש של ר' צדוק שטיינברג. כתוב - "לא על הלחם לבדו יחיה האדם" - לר' צדוק משמעות הפסוק הייתה בהכנת חבילות עם מצרכים לחג הפסח והיה שולחם בלילה למשפחות הנזכרות בחשכה שלא יראו ממי הגיעו החבילות מה שנקרא מתן בסתר. מאושר ובהרגשה טובה היה אומר: כעת אפשר להטב לשולחן סדר פסח ולהגיד "כל דכפין יתי וייכול" (כל מי שרעב יבוא ויאכל).

גולת הכותרת של מפעל חייו בקושניצה היה בית הכנסת של הכפר. ר' צדוק שראה בשליחותו הציבורית יעוד אישי - היה מיוזמי בניית בית הכנסת שנוסד ב-1930. הרבה עמל וזיעת אפיים השקיע בבניה במו ידיו, בסחיבת חומרי בנין ובגיוס הילדים הנערים ובהם גם בני משפחתו להקמת המרכז הרוחני לקהילה. בית הכנסת הזה, שלחשלתו נדרשו למעלה ממאה אלף קרונות והכל מכספי הקהילה ותרומות פרנסים - הושלם ב-1938. ויחד עם חבריו הגבאים נכבדי הקהילה ר' שלמה אייזנר, ר' יצחק אייזיק פרידמן ור' יקותיאל יהודה כמבקר החשבונות, התכונן ר' צדוק לערוך חנוכה-בית כהלכתה.

הכל היו ערוכים לשבת הגדולה, שבת לפני ראש השנה של תרצ"ט (1938). אך שבת זו נהפכה מיום שמחה ליום של צער וחרדה כאשר הוכרז על גיוס כללי בליל שבת. לאחר תפילת שחרית ומוסף - יצאו המגויסים לדרכם ולקהילת קושניצה החלה תקופה קשה ומרה שאת סופה הנורא לא שיער איש.

מנהיגותו של ר' צדוק וגודל נפשו התבטאו בימים הקשים ביתר שאת. בשנת 1939 התפרקה למעשה צ'כיה וחבל הארץ הפורה והשקט נכבש על ידי ההונגרים. הרי הקרפטים והעיירות הצוריות שלה נמלאו בז'נדרמים הונגרים שהתחרו ביניהם מי יציק יותר ליהודים השלויים שחיו עד אז בשכנות טובה ושקטה עם שכניהם הגויים. ההונגרים התנכלו בכל דרך אפשרית לסוחרים ולבעלי המלאכה היהודים, שללו רשיונות בזזו רכוש החרים סחורות ועצרו יהודים רבים בלא הצדקה ובלי כל משפט ואשמה. הכל ידעו כתובת אחת בצרתם. ר' צדוק שטיינברג, ללא מורא ותוך סיכון עצמי היה מטריח עצמו אל מפקד המשטרה ופודה מכספו את העצורים בקימו מצוות "פדיון שבויים" הלכה למעשה.

במאי 1944 הגיעה הרעה עד לביתו של ר' צדוק שעה שנלקחו הוא ואשתו מרת לאה עם רבים מבני הקהילה לדרך הייסורים, דרך ממנה לא שבו.

בשואה הגדולה שפקדה את העם היהודי נכחדו כל קהילות הקודש שבאיזור הרי הקרפטים: מהכפרים קושניצה, דולחא, ליסצ'ה, קרצקי, ברזניק, סיכה, ברולקי זאדניה.

ר' צדוק בן ר' משה יואל ושינדל זכר צדיק לברכה נקרא לישיבה של מעלה - במעלות קדושים וטהורים יחד עם צאן קדושים - רבנים, דיינים תלמידי חכמים, נשים זקנים וטף.

נשמתם הטהורה עלתה השמימה וקריאת שמע ישראל על שפתותיהם...

את גופם השיג הצורר - אך רוחם עמנו היום.

כאוד מוצל מאש הגיעו ילדיו של ר' צדוק אברהם-חיים ואיידל-עדינה, לחופי ארץ ישראל, וזכו להקים בית ומשפחות שורשיות במדינת ישראל ולהנציח שם אביהם הצדיק.

ת.נ.צ.נ.ה

אברהם חיים שטיינברג הלוי

"זכרון בספר" - משפחת אייזנר מקושניצה

אבי החסיד הרבני המפואר המתואר בכל המעלות האצילות מוה"ר ר' שלמה אייזנר הי"ד. נולד כנובוסליצה במחוז וולובה שבקרפאטיס בשנת תרל"ח (1878) לאביו הרה"ח מוה"ר אברהם-זאב (נפטר י"ט מרחשון תרע"א) ולאמו הצדקנית מרת שרה בת הרה"ח ר' ישראל-צבי פופר, וטובה-מרים בת מו"ה יצחק ע"ה. סבתי טובה-מרים נפטרה בח' תשרי תרע"ה ומנוחתה כבוד בהר הזיתים ירושלים. ר' שלמה ספג תורה וחסידות בבית הוריו והשלים את לימודיו בישיבות הגדולות "שוראני", ו"סאטמר", והיה תלמידו המובהק של הגאון "בעל קרן לדוד זצ"ל".

הרה"ח מוה"ר שלמה אייזנר הי"ד

אבי, נשא את אמי בשנת תר"ס (1900). אמי מרת רוחמה הי"ד בת מו"ה צבי פרידמן ז"ל מקושניצה, היתה צנועה ובעלת מעשים טובים. ואביה ז"ל היה בעל יחוס לבעל התוס' יו"ט זצ"ל ולמעלה בקודש עד דוד המלך ע"ה. ראש משפחת אמי היה ר' שמואל פרידמן ע"ה, אשר בא עם אנשי ביתו מרוסיה לקושניצה כשלוש מאות שנה לפני השואה, והיה מראשוני המתיישבים היהודים בעיר. כשכמעט כל המשפחות היהודיות בקושניצה היו מצאצאיו. הורי התיישבו לאחר נשואיהם בקושניצה, ואבי שלח ידו במסחר אך עיסוקיו לפרנסת ביתו לא הקטינו את הזמן שהוקדש לעניינים רוחניים. הצטיין בתורה ובדיפת צדקה וחסד, והיה חבר בחברת לומדי משניות "קהל עדת ישורון" בקושניצה, ויחד עם אמי, כעזר כנגדו, נעשה ביתם, בית יהודי נאמן המשופע בתורה וגמ"ח עד שבכל האזור נפוצה הידיעה כי ביתם של ר' שלמה ורוחמה ז"ל תמיד נמצא אש"ל לכל אחד בסבר פנים יפות.

ר' שלמה היה אהוב לכל מיוזעיו ומעדיציו הרבים שכיבדוהו עד כדי כך שבאו לשאול את פיו ועצתו בכל דבר הקשה להם, עקב היותו מפורסם באיזור כבעל ישוב הדעת, ומתינות עד להפליא, וזאת בנוסף אהבתו לכל איש ישראלי. פעם היה לר' שלמה ד"ת עם אחד מבעלי חובו על סכום עצום והד"ת חייב את שכנגדו שבועה, וכשראה ר' שלמה שמריכו מתכוון להישבע וידע על נכון ששבועתו תהיה על שקר, החליט לותר על כל הסכום ועזב את הד"ת.

ר' שלמה ורוחמה הי"ד גידלו משפחה ברוכת ילדים. שבע בנים ובת אחת. הבנים למדו בחידר, והמשיכו ללמוד בישיבות. היתה זו משפחה מפוראת של תלמידי חכמים בקושניצה אשר כל אנשי הישוב התגאו בה.

ובשואת הנאצים ימ"ש הובלו הורי היקרים לאושוויץ ביום כ"ו אייר תש"ד. שלושה

בנים ונשותיהם וצאצאיהם ובתם היחידה ובעלה וילדיהם. רק ארבע בנים הצליחו לחזור אחרי השיחרור מהתופת הנאצי שכורים וכואבים על אבדן נשותיהם וילדיהם כארבעים נפש שהועלו על המוקד הי"ד.

הנשארים לחיים טובים אמן כי"ר

ואלו בני ר' שלמה ודוחמה שנשארו לחיים טובים:
ר' יוסף ני'. אחרי עברו כל צרות השעבוד והיגון תחת ידי הרשעים ימ"ש, אחרי שיחרורו נשא בזווג שני את אשתו רחל פרידמן מסילץ, והקימו משפחה לתפארת בברוקלין שבארצ"ב.
ר' שמואל ני'. אחרי שחרורו מהתופת הנאצי, שבור בנפשו מאבדן בני משפחתו, ראה צורך להקים משפחה מחדש. נשא בזווג שני את מרת הינדה פלברכום והתישב זמנית בגרמניה, ונולדו להם שני ילדים. ובשנת תשי"א עברו לגור לברוקלין שבארצ"ב.
ר' ישראל-מאיר ני'. גם הוא שטה מכוס התרעלה בהשמדת בני ביתו, וכל מיני יגון ושעבוד תחת הרשעים ימ"ש. פעם בהיותו טמון בבונקר במחתרת, עבר מעל ראשו, מחנה של טנקים, וניצל בדרך נס. אחרי המלחמה נשא את אשתו בזיווג שני מרת גיטל גליק והקימו גם הם את ביתם ומשפחתם בברוקלין בארצ"ב.

החינוך של הרב צבי אייזנר שליט"א

נולדתי בקושניצה בשנת תרע"ח (1918) כבן זקונים של המשפחה. אחר הבר-מצווה נשלחתי ללמוד בישיבות סעליש אצל האדמו"ר מספינקא זצ"ל הי"ד, ואחר כך המשכתי בלימודים בישיבה אצל הרב הגאון ר' אנוש כץ זצ"ל הי"ד בסערדהעלי, ומשם נשלחתי לעיר קאשאו ושם התחתנתי ונשאתי לאשה את הרבנית רייזל ב"ר ישראל הכהן וברכה הי"ד, ונולדו לנו שני ילדים. החורבן הנורא פגע בנו גם כן קשה, בהשמדת כל בני ביתי, ועלי עברו כל יסורי החורבן וניצלתי בדרך נס. (כתבה נפרדת בהמשך).
אחרי המלחמה נשאתי את הכבודה והמלומדת הרבנית מרים-תחיה בת הרה"ח, המפורסם מו"ה משה-אהרן גערליך הי"ד מסווידיניצקיא, שהיא היחידה שנשארה מכל בית אביה. בבואנו לארצ"ב המשכתי בלימודים בישיבה אוניוורסיטי, והוסמכתי להוראה ע"י הה"ג ר' משה פינשטיין זצ"ל, ולאחר כשנתיים נתקבלתי לרב בקהילה המפוארת "קהילת עזרת ישראל" בעלענוויל ניו-יורק, שם הנני משמש ברבנות ברוב פאר וכבוד גם כיום.
בתקופת רבנותי שם, למעלה מארבעים שנה, נעשה רבות למען חינוך התורה והדת לבני הקהילה, והוקמו מפעלים רבים לצדקה וחסד, וכן בהתארגנות מקומות לנופש בימות הקיץ לעשרות אלפי יהודים כ"י. במשך עשרות בשנים.
בשנים האחרונות אני מבקר כמעט שנה בשנה בארץ ישראל, מתעניין במצב הכלכלי של יוצאי קושניצה ומוכן לעזור לנזקקים. מדי פעם משתתף באזכרה לקדושי קהילתינו הנערך בשנים האחרונות בבית מדרשו בתל-אביב.

סיפור הצלתו של הרב צבי אייזנר שליט"א

אחרי נסיעתי מגטו קאשאו ברכבת טרנספורט לאושוויץ, ושם אחרי סלקציה העבירו אותנו בקבוצה למאטהוזן לעבודה בקאצט עבענזה לעבודת פרך, בחציבת אבנים למנהרה, הממונה עלי היה קאפו פולני רשע ואכזרי אשר תיכנן רוב הזמן להרגני. בשעה שזיחפתי עגלה עמוסה באבנים, אל מחוץ למנהרה, פקד הקאפו על גוי אחד מהאסירים לדחוף עגלה אחרת עלי, על מנת להרגני, ובחסדי ה', נשברה רק רגלי הימנית. כשדגלי שבורה בלי טיפול רפואי צעדתי כעשרים ושתיים קילומטר בדגל בחזרה למחנה בלוויית חיילי ס.ס. ימ"ש במקליהם וכלביהם.

במחנה כמו בכל מחנות עבודה, הרופא קבע מי ששכיר לעבודה הולך לעבודה ומי שלא כשיר, אספו משלוחים (טרנספורט) למאטהוזן, מחנה מיוחד לשריפת אנשים חולים וחלשים. כך היה גם גורלי להיות במשלוח, מאחר שלא זכיתי לטיפול רפואי, ומצבי הבריאותי החמיר מיום ליום. הושלכתי עם אסירים נוספים על מכונית משא, כשרבים מהם למעלה מחמישים אחוז נחנקו בדרך מחמת הצפיפות והדוחק.

בהגיענו כבחות לילה לחצר המחנה מאטהוזן ישבתי בצד מרוב עייפות פתאום מופיע אדם בעל קומה ופנה אלי בסרבית (הבנתי את השפה הסלווית) ואמר בוא איתי, הוא ראה שאני לא יכול ללכת לקח אותי על שכמו ורץ איתי לבית החולים שבמאטהוזן והשכיב אותי על מיטה ששכבו בה כבר שני אנשים נכאי ידיים ורגליים. במיטה סדומית זו שכבתי כחודשיים עד שנשלחתי, למחנה אחר גוזען 2. ואחר כך נודע לי שכל הטרנספורט שאיתו באתי למחנה במאטהוזן, כולם נשרפו למחרת. ואת האיש הסרבי שהציל אותי לא ראיתי מאז אף פעם, ועד היום אני מאמין בלב שלם שאותו איש לא היה אלא אליהו הנביא ז"ל, וכך בכל שנה בליל הסדר פסח שאני מגיע לפסוקי הפיוט "דיינו" אני מוסיף את הדינו שלי.

אילו נשברה רגלי ולא נהרגתי על ידי הקאפו "דיינו".

אילו הגעתי למחנה עבודה עבענזה, ולא נשרפתי "דיינו".

אילו הכניסו אותי לבית חולים ע"י שליחו הולך תמים "דיינו".

אילו הוציאני מבית חולים מקודם שנשמדו החולים "דיינו".

אילו הוציאני מעבודות לחירות, ולהישאר שלם "דיינו".

על אחת כמה וכמה, טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו,

על הניסים והנפלאות שזכיתי לצאת מהגיהנום הנאצי בעזרת חסדי השי"ת והגעתי לטיפול רפואי בפרג עיר הבירה של צ'כיה.

לא רציתי להישאר באירופה אחרי השיחרור מהמחנות, אחרי מאמצים רבים הצלחתי לקבל אשרת כניסה לארה"ב.

כתב למזכרת בספר, הרב צבי אייזנר שליט"א.

שבת תשנ"א. עלענוויל ניו יורק (קושניצה)

"ביקור הרב צבי אייזנר שליט"א בקושניצה"

בהמשך לפעילותו הצבורית של הרב צבי אייזנר שליט"א ב"ר שלמה ורוחמה ז"ל, התארגנה קבוצה של יוצאי קושניצה בארה"ב לפני כשלוש שנים, לביקור בעיירה קושניצה שבקרניטרוס.

מטרת הנסיעה היתה לבקר בבית העלמין שבקושניצה. כשהגיעו למקום, חשכו עיניהם. ההרס במקום היה רב, המצבות שבורות והגדר סביב פרוצה.

במקום החליט הרב אייזנר, לעשות חסד של אמת עם שוכני עפר. עם שובו לארה"ב התקשר לר' אלטר אליהו ב"ר ניסן, וגליקל פרידמן ז"ל בקנדה, ואל הרב יעקב ב"ר מרדכי-אליהו וחוה-מלכה פרידמן ז"ל בלוס-אנג'לס. שלושתם ילידי קושניצה.

הרב אייזנר מסר להם על ההרס בביג העלמין בקושניצה. הם החליטו להקים את ההריסות בהוצאה משותפת ולבנות גדר חדשה סביב לבית העלמין.

הרב אייזנר כתב מכתב לראש המועצה המקומית שבקושניצה, על רצונו להזמין גדר חזקה וגבוהה סביב בית העלמין. בנוסף, כתב מכתב ליהודי בשם מרמלשטיין הגר בעיירה הסמוכה (בינתיים עלה לארץ), שידאג לתקן ולהקים את המצבות. העבודות בוצעו ותמו כעבור שנתיים, במימון שלוש התורמים הנדיבים.

הנצחת שמות קדושי שבע הקהילות

באותם הביקורים המרובים של הרב צבי אייזנר שליט"א בארץ, התעניין אצל ידידיו וחבריו יוצאי העיירה קושניצה - באם זקוקים הם לעזרה כל שהיא.

לפני כשנה, התקשר עימנו הרב עם בואו לארץ, כמנהגו.

נסענו - אנשי הוועד, לבקרו אצל בנו ר' משה-אהרון אייזנר הגד ברעננה. בפגישה זו דיברנו על הצורך להנציח את שמות "קדושי שבע הקהילות" שלנו, שנחרבו בשואה, באתר "בקעת הקהילות החרבות ב"יד ושם" בירושלים.

הרב אייזנר בירר את הסכומים הדרושים למפעל הנצחה זה, ועם שובו לארה"ב התקשר שנית עם שני התורמים המכובדים.

בתום חצי שנה שולם הסכום הדרוש ישירות ל"יד ושם" והשמות מונצחים באתר "יד ושם" בירושלים.

אף בהוצאת ספר זה תומכים תורמים אלה תמיכה נכבדה.

על פעילות חשובה זו, תבוא עליהם הברכה. יתן ה', ויאריכו ימים ושנים עד מאה ועשרים. בבריאות טובה, ויזכו להמשיך בפעילותם הברוכה.

"הוועד להנצחת שמות"

כתבו למזכרת בספר,

"קדושי שבע הקהילות"

"חנוך לילדים וגבאי תלמוד תורה"

מסורת רבת שנים היתה בקושניצה לבחור גבאי תלמוד תורה במוצ"ב פרשת בראשית. בכל שנה עד כמה שזכור לי, נבחר אבא ר' יקותיאל-יהודה זולדן ז"ל, לתפקיד גבאי תלמוד תורה.

מורכב היה תפקידו של הגבאי; ניהול הקופה; בחירת מלמדים; חלוקת הילדים לקבוצות גיל לצורך הלימוד, להחליט מי מהמלמדים מתאים ללמד גיל מסויים של ילדים, ובחירת מקום הלימודים בבתי-הילדים. (מפאת חוסר מקום לימוד, נדד ה"חדר" בכל שבועיים למשפחה אחרת).

אחד היסודות שהנהיגו אבותינו עוד מימי קדם "ללמדו-ספר" שימש כציון דרך לעסקני קושניצה לתת חינוך לכל ילד מילדי ישראל, שלא ישאר ילד יהודי אחד ללא חינוך, ללכת בטל בכל קהילות ישראל.

וכדי ליישם רעיון חשוב זה, שילמו כל התושבים עבור תלמוד-תורה, כל אחד כפי יכולתו והשתתפו בתשלום גם משפחות שכלל לא היו להם בנים, ובזכותם - אותם יתומים ועניים יכלו ללמוד.

וכך נגבה מס חינוך מכל ראש משפחה בישוב. שמש בית הכנסת ר' שמעון ב"ר יהודה ז"ל היה מכריז אחרי התפילה שבכל שבת מברכים את החודש שעל כל המתפללים להשאיר את הטליתות על המושב ובמשך השבוע יבואו לפדות את הטלית בתשלום המס. השמש הכיר היטב את טליתות המתפללים, ובלי כל קושי "שלק" תמיד את הטלית הנכונה מתוך הערימה.

מערכת הלימודים של ילדי קושניצה היתה עמוסה: מגיל שבע והלאה, השכימו הילדים קום ויצאו מביתם בשעה 5:30 בבוקר, הרחובות עדיין חשוכים והילדים מאירים את הדרך בפנס ופניהם אל החדר.

לאחר הלימוד ותפילות הבוקר חזרו במהירות הביתה כדי להספיק לאכול ארוחת בוקר לפני הלימודים בבית הספר הממלכתי הצ'כי. שם הלימודים החלו בדיוק בשעה 8:00, ואז למאחרים. אחר הלימודים בבית-הספר, ארוחת צהריים בבית, ושוב אל החדר ללימוד עד שמונה בערב. כך בכל יום ויום מימות השנה, בשלג ובקיץ ובכל מזג אויר. חופשות היו רק שבוע ימים לפני חג הפסח ושבוע נוסף לפני חג הסוכות, ובשבתות התקיימו המבחנים בלימודי הקודש אצל ר' אברהם-פנחס פרידמן ז"ל, ור' שלמה אייזנר ז"ל.

חלק מהתלמידים שלמדו "בחדר"

ואלה שמות המלמדים שחינכו את ילדי קושניצה:

ר' אהרן דוד פרידמן ז"ל.
יעקב ב"ר עזריאל אליוביץ ז"ל.
מאיר-דוב ב"ר מרדכי פרידמן ז"ל.
ניסן ב"ר שלמה - יהודה פרידמן ז"ל.
עזריאל-מרדכי ז"ל.
שמואל-זאב הופמן ז"ל.
שמעון ב"ר צבי-דוד פרידמן ז"ל.

המלמדים האלה היו כולם תושבי קושניצה, והכירו כל ילד שבעיירה. לצערינו הגדול כל המשפחות כולל המלמדים נספו בשואה הי"ד. לאור הפעילות הציבורית הענפה שאבא נטל בה חלק כה חשוב, ברצוני לתאר את המשפחה שלנו.

שמו של אבא היה זלמן-לייב ז"ל. לעליה לתורה נקרא בשם יקותיאל-יהודה ב"ר יעקב-שמואל והנדל זולדן ז"ל. אבא נולד בעיירה ריטשקה במחוז וולובה, התחתן ועבר להתגורר בקושניצה כארבעים שנה לפני השואה. אמי היתה בתו של ר' ברוך-יואל וברנה גוטסמן ז"ל. היינו משפחה ברוכת ילדים, אחת עשרה במספר, כשהיינו קטנים וצעירים התחנכנו בבית ההורים ובגיל ארבע עשרה, כל אחד בחר במקצוע שברצונו ללמוד. אבא ז"ל היה אומר: השם מלאכה פירושו בית מלוכה, מפרנסת המשפחה בכבוד. מקצועו של אבא היה "שמאי יערות" מומחיתו היתה בהערכת כמות העצים שאפשר להנפיק מהיער.

יקותיאל-יהודה זולדן ז"ל

היום לסוג עבודה כזה משתמשים במחשבים, אולם אז המחשב היה בראשו של אבא, מהנדסי יערות התייעצו עם אבא לפני כל הערכה שמאית לממונים עליהם. ידי זהב היו לאבא, כל עבודה ידע לבצע על הצד הטוב ביותר. כבן שישים היה כשהובילו אותו ואת שאר המשפחה לגטו מונקטש, ומשם הלאה לדרך שממנו לא שבו.

ניצלנו מהשואה חמישה אחים ואחות. ברוך-יואל הקים משפחה בארה"ב, אחרי שעזב את קושניצה שהתעכב שם כעשרים שנה אחרי המלחמה. האחות שרה-פרל ז"ל נפטרה בארה"ב בשנת תשמ"ו. יוסף-מנחם, ואהרן, הקימו גם הם משפחות בארה"ב ומבקרים בארץ לעיתים קרובות.

אני ואחי הצעיר ישראל-דוב, הגענו לארץ מיד אחרי השואה דרך קפריסין בשנת תש"ז, והקמנו משפחות בארץ ישראל. נספו בשואה, האחיות הנשואות ובעליהם וצאצאיהם, שני אחים, ואחות עם ההורים. התאריך המשוער כ"ה אייר תש"ד הי"ד.

"כתב בלב שבור",
הבן, ראובן-אליהו זולדן
דמת-גן (קושניצה)

"האידישע מאמע"

לא לשוא נכתבו שירים על ה"אידישע-מאמע" על האמא היהודיה שהפכה לסמל של אם - המסורה לילדיה, הדואגת לכל מחסורם החומרי, ולחינוכם הרוחני. וכמה הרגשנו בחסרונה של אמא, כשחזרנו מהמחנות, ומה מר היה עלינו ליבנו כשלא מצאנו את אמא.

זכורים לי ימי השישי בבית דוקא בתקופת החורף. בחוץ שלג וגשם ירד, זכוכיות החלונות מכוסים בקרח, מראה מאוד ציורי ויפה למתבונן מן הצד. זוכר אני את אמא אשר קמה מאוד מוקדם, ומיד מתחילה בהכנות לשבת. מכינה את הבצק לאפיית החלות, מכינה עוגה מקמח-תירס מעורב בחלב - מעדן מיוחד לילדים לארוחת הבוקר, וממשיכה בשאר הבישולים והמאכלים לקראת השבת.

ואם התינוק הקטן האכזרי קום ובכה, קשרה אמא חבל לעריסה כדי שתוכל לנדנדו ולהמשיך בעבודה, ואף שרה לו שירים כדי להרגיעו ("שלוף מיין קינד").

את המים צריך היה להביא מן הבאר או הנהר, לדאוג מבעוד יום לעצים לתנור. כל עבודות-הבית נעשו ללא חשמל, בעבודה ידנית, כשמגודרת הנפט או הנר מאירים בחשיכה. בשעה מסוימת ניגשה אמא להעיר את הילדים ההולכים לחדר. נתנה בידיהם פנס או נר ויצאה ללונותם מעט כדי שלא יפחדו ללכת בחשיכה.

את ההכנות לקראת חג-הפסח החלו עוד בסתו לפני גשמי-החורף, עת אספו את היבול מדשדות. את תפוחי-האדמה, הצנון, הסלק והחזרת בדרו ומיינו, ואת המשובחים הכניסו לסלים מיוחדים, נקיים ושמורים מחמץ. סלים עמוסים אלו הוכנסו למרתף לפינה מיוחדת, מכוסים בקש עד לבוא חג-הפסח. בעונת הפירות הגעילה אמא את התנור כדי שתוכל לייבש פירות לפסח, אחר חג-החנוכה היו שוחטים את האווזים והכינו שזמן לפסח (לא השתמשו בשמן). כמובן שוב הגעילה אמא את התנור לצורך זה.

בראש-חודש ניסן הוציאו את הסלק מהמרתף והחלו בהכנת החמיצה (בורשט) בחבית מיוחדת לפסח. שבוע לפני החג קנו כבר צימוקים כדי להכין יין לפסח.

מצרך קשה להשגה היה הקמח למצות. כבר בשבת חנוכה הכריזו בבית הכנסת, שכל ראש משפחה יבוא וירשום כמה קילו קמח ברצונו להזמין לחג, ובמרכז רכשו את הקמח. כל משפחה שילמה עבור הקמח שהזמינה וכן תוספת של מעות-חיטין (קמחא דפסחא) עבור אותם משפחות ברוכות-ילדים שהתקשו בקניית הקמח לחג.

את אפיית המצות החלו מיד אחרי חג-הפורים, לאחר שדאגו למקום האפיה, לנקיון המקום, ולגיוס אנשים לעבודת-האפיה.

נקיון הבית היה מוטל על אמא. לעיתים ללא שום עזרה, כשהתנאים לנקיון היו קשים ביותר. הבית צפוף יותר, מאוכלס בילדים קטנים ובתינוקות.

האמהות שלנו הגיעו בדרך כלל לליל-הסדר מותשות ועייפות, ולא פעם שמחו על שיש ליל-סדר שני שבו יכולות גם הן להשתתף בקריאת ההגדה.
כה הרבה עשו אמהותינו היקרות למענינו וכה מעט נכתב למענן.

דאובן-אליהו זולדן
דמת-גן (קושניצה)

יהי זכרן ברוך.

"על אחים ואחיות שנספו בשואה הי"ד"

בהמשך הכתבה על ההורים שנספו בשואה, היו גם אחיות נשואות וילדיהם הקטנים. אחותי המבוגרת רוסי'ה, שהתחתנה בשנת 1927 עם ר' שלום פריד ז"ל מהעיירה ליפשה-פוליינה מחוז חוסט. האבא של שלום היה ר' צבי ז"ל שו"ב בעיירה הזו. אחרי הנשואין התיישב ר' שלום ואשתו בעיירה שלנו קושניצה, הקימו משפחה מכובדת, ונולדו להם ארבעה ילדים. ר' שלום למד בצעירותו בישיבות, והתחבר בחברה של הזוגות הצעירים בעיירה. היה פעיל בחברה משניות, ובענייני הציבור.

עם כיבוש האיזור ע"י הצבא ההונגרי, התחילו הצרות של כל היהודים. במיוחד, על צעירי העיירה שלנו, שגייסו אותם לעבודת כפייה, לזמן ממושך. גיסי, ר' שלום, היה ביניהם. הם נשלחו, כגדודי עבודה, לחזית הרוסית ושם נעלמו רוב היהודים. אחותי, עם הילדים הקטנים נשארה בבית בלי מקור פרנסה.

בשנת 1944 הובלו עם כל העיירה לגטו מונקאטש ומשם הלאה, וכל המשפחה נספו בשואה הי"ד.

אחותי השניה פרומט ז"ל היתה נשואה לר' יואל טייכמן ז"ל. אמא שלו, מרת מרים ע"ה היתה אחות של חמי ר' יוסף-צבי פרידמן ז"ל שגרו בשכנות לנו, בחצר אחת ארבע אחיות נשואות. זמן קצר אחרי הנשואים, גם גיסי ר' יואל גוייס לעבודת כפייה ונעלם אי שם. אחותי, בלי ילדים, עם ההורים, אחות קטנה ברנה ז"ל ואח קטן משה ז"ל נספו בשואה הי"ד. נשארה לנו למזכרת.

רק התמונה.

האח משה, אחות פרומט, אמא רבקה, אחות ברנה, ז"ל

אח אחד יעקב-שמואל ז"ל היה יליד 1921 ובשנת 1942 גם הוא גויס לעבודת כפיה ביחד עם חבריו בגילוי, ועבדו עבודה קשה ובחורף בשנת 45-1944, לחלק של הבחורים לא היו נעליים והם קשרו לרגליהם ניירות וסמרטוטים, ועל אף זאת קפאו להם הרגליים. ההונגרים העבירו את הגדוד שלהם למחנה ריכוז לגרמניה ושם אחי יעקב-שמואל פגש את שלושת האחים: יוסף-מנחם, אהרן, וישראל-דוב במחנה מאטהוזן. האחים לא ייכלו לעזור לו הרבה, והוא לא היה מסוגל ללכת לעבודה. לילה אחד ריכוז את כל החולים בבלוק מיוחד, ולמחרת העבירו אותם למחנה השמדה הי"ד. שלושת האחים הצליחו להיות ביחד כמעט כל הזמן, ועזרו אחד לשני. אחרי המלחמה חזרו הביתה. האח הצעיר ישראל-דוב היה עם שיחרורו בן חמש-עשרה שנים בלבד.

ניצלנו מהשואה חמישה אחים ואחות. האחות שרה-פרל ז"ל נפטרה בארה"ב בשנת תשמ"ו. יוסף-מנחם, ואהרן, הקימו גם הם משפחות בארה"ב ומבקרים בארץ לעיתים קרובות.

אח נוסף ברוך-יואל, עם שחרורו חזר הביתה, ולצערו הגדול כל משפחתו, אשתו לובה ב"ר צבי-דוד פרידמן ז"ל וארבעה בנות נספו בשואה. אחרי כשנה התחתן האח שנית ונשאר בקושניצה ונולדו להם שני בנים. בשנת 1967, התגייס בנו הגדול לצבא הרוסי ונשלח לשרת הרחק ברוסיה, ובמלחמת ששת הימים שלנו, החברים-החיילים הכירו אותו בצבא בתור יהודי, וצעקו עליו שהיהודים הורגים ערבים, הלך חייל אחד והרג אותו במקום, בנקמה, ובשנת 1970 אחי קיבל היתר יציאה לארה"ב יחד עם הבן זלמן-לייב שנקרא אחרי אבא שלנו. הוא בן מסור וחביב ושומר קשר עם המשפחה בארץ. אני ואחי הצעיר ישראל-דוב, הגענו לארץ מיד אחרי השואה דרך קפריסין בשנת תש"ז, והקמנו משפחות בארץ ישראל.

התאריך המשוער שהיהודים ואחיות והאח הקטן שנספו בשואה, כ"ה אייר תש"ד הי"ד.

כתבו למזכרת בספר: האחים, ראובן-אליהו זולדן רמת-גן (קושניצה).
 ישראל-דוב זולדן בני-ברק (קושניצה).

"נכדה מספרת על סבא וסבתא מקושניצה"

ר' אברהם-פנחס ז"ל

הבית של הסבא ר' אברהם פנחס וסבתא שרה פרידמן ז"ל. בית שהכל בו, אבות ובנים גדולי התורה, חסידים אנשי עמל, ומסחר. ר' אברהם פנחס היה תלמיד חכם גדול ולכוש בכגדי חסיד בשבתות וחגים, וקבע עיתים לתורה בחברותה עם שני בניו הנשואים ר' אלטר-מאיר-חיים, ולוי-יצחק, שגדו ביחד עם צאצאיהם, וחמש בנות של ר' אברהם-פנחס, בת אחת פרל נישאה והיגרה עם בעלה לארה"ב, והשאירו בת אחת בשם נעכע, אצל הוריה. שלא קבלה היתר כניסה לארה"ב, בשנים ההם, והבת טזיבה נישאה לר' שלמה-יעקב והקימו את ביתם בכודפשט שבהונגריה, ושלוש הבנות נשארו לעזור למשק הבית, וניהול העסק המשפחתי.

בעלי אמצעים היו המשפחה, שדות, ומשק, ונוסף היה להם רשיון לניהול חנות מכולת ומכירת משקאות, וטבק.

ר' אברהם-פנחס ז"ל היה מעורב בענייני ציבור, וחבר בחברה לומדי משניות "קהל עדת ישורון". ובשבתות אחרי הצהריים היה בוחן תלמידים אחרי שבוע של לימוד בחדר, ופעיל לגבאי תלמוד תורה.

בשנים האחרונות של השלטון הצ'כי הטילו מיסים כבדים על בעלי אמצעים ועל משפחת ר' אברהם-פנחס הטילו מס כבד שלא יוכלו לעמוד בזה, ונאלצו להחזיר את רשיון העסק לשלטונות, ונשארו לפרנס את המשפחה דק ממשק הבית וחקלאות, ומשק חי. כל המשפחה עבדו מאוד קשה.

"האסון הנורא של משפחת ר' אברהם פנחס ז"ל"

בשנת 1941 בקיץ הלכו ר' אברהם-פנחס ושני בניו להשתתף בשמחת נשואי הבת של הרבי חנוך הינך זצ"ל, בקרקע, שהיו מחסידיו, החתונה התקיימה ביום שישי וחזרו הביתה לפני כניסת השבת ובישרו להם בדרך שאסון נורא קרא למשפחה. הבית וכל רכושה עולה כלהבות ונשרף כליל. הבית היה בנוי מעץ, וגם כמה בתים סמוכים של קרובי משפחה נשרפו, ונשארו בחוסר כל. בכדי להקים בית מחדש למשפחה ברוכת ילדים, נאלצו למכור חלק גדול מרכושם, לממן בניית ביתם, חיים קשים נוספים עברו על המשפחה שנשארו בחוסר כל וכלי פרנסה.

ובשנת תש"ד הובלו עם כל המשפחות מקושניצה לגיטו ומשם הלאה לדרך שממנו לא שבו, הי"ד.

הנכדה היחידה רחל הבת של אלטר-מאיד-חיים ורבקה ז"ל, הכותבת שורות אלה, ניצלה הודות נסיעתה בשנת תש"ג לבודפשט לבקר את הדוד והדוד שלמה-יעקב. "כששמעו על דיכוז יהודי הקרפטים לגיטו, לא נתנו לי לחזור הביתה לקושניצה. השיגו לי נדירות בתור הונגריה. בזכותם ניצלתי מהגדוש לאושוויץ".

הדוד והדודה הצליחו להגר אחרי המלחמה לארץ ישראל והקימו משפחה לתפארת בבני-ברק. ואני החלטתי לנסוע לקושניצה, בתקווה למצוא ניצולים מהמשפחה. לצערי הגדול נשארת בת יחידה משבע אחים ואחיות שהיינו. התחתנתי בקושניצה ונשארת שם עוד כעשרים שנה, ועלינו ארצה, וגרים בחדרה.

כותבת בצער עמוק.
וזייס רחל (פרידמן)
חדרה (קושניצה)

"בעל תפילה, בעל קורא ומוהל"

איש יקר וחביב, תלמיד חכם למדן גדול ירא-שמים ועניו היה ר' אהרון דויד פרידמן ז"ל. כל השנים שירת בקודש בקהילה בתפקידים שונים: בעל תפילה בימים הנוראים, בעל-קורא בשבתות ומזעדים, כל ילד שנולד, ר' אהרון דויד ז"ל המוהל - מל, וכל ילד בגיל שלוש הובא בלווי אמו למלמד, ר' אהרון דויד ז"ל ללמוד האלף-בית.

פעמיים בשנה היה אוסף תרומות לקופת מאיר בעל הנס מנשים צדקניות שתדמו כספים לקופה בכל יום שישי לפני הדלקת נרות שבת וחג.

את התרומות היה מעביר לארץ-ישראל.

ר' אהרון דויד ז"ל נפטר בשיבה טובה בבית, כשנה לפני ההליכה לגיטו.

חברה משניות - "קהל עדת ישורון"

חברה לומדי משניות בקושניצה קבלו על עצמם במשך הרבה שנים, לסיים בכל שנה ש"ס המשניות. בראש החברה עמד:
ר' מרדכי-אליהו ב"ר אברהם פרידמן ז"ל.

הוא היה בעל הדרת פנים, תלמיד חכם, חסיד, קבע עיתים לתורה, וסוחר, בכל שנה במצב שבת חנוכה, הם סיימו את לימוד המשניות, ועשו זאת בסעודת מצווה גדולה. (ע"פ הכתוב בספר בית אשר).

ואלה חברי לומדי משניות:

שלמה ב"ר אברהם-זאב אייזנר ז"ל.	אברהם פנחס ב"ר דוד פרידמן ז"ל.
אהרון ב"ר שלמה אייזנר ז"ל.	יקותיאל-יהודה ב"ר יעקב שמואל זולדן ז"ל.
צבי-דוד ב"ר שמעון פרידמן ז"ל.	משה ב"ר שלום-יוסף וינברגר ז"ל.
שמעון ב"ר צבי-דוד פרידמן ז"ל.	לייזר גרינברג ז"ל.
יחזקאי-אייזיק ב"ר שמעון פרידמן ז"ל.	ניסן ב"ר מאיר פרידמן ז"ל.
שלמה ב"ר יוסף מרדכי כהן ז"ל.	שמעון ב"ר יהודה-לייב פרידמן ז"ל.
אהרון דוד פרידמן ז"ל.	אברהם ב"ר מאיר פרידמן ז"ל.
יעקב ב"ר עזריאל אליוביץ ז"ל.	שלום ב"ר צבי פריד ז"ל.

השמות נלקחו מספר מרמארוש.

לפי מיטב זכרוני, הוספתי חברים שהיו בחברת משניות, ויסלחו לי אלה, שלא הזכרתי שמותיהם.

שני הבנים של ר' מרדכי-אליהו ז"ל, גרים בלוס-אנג'לס. חיים אייזיק, והרב יעקב פרידמן שליט"א, ותומכים להנצחת שמות קדושי הקהילות שלנו בספר הזה ומבקרים לעיתים קרובות בארץ.

שבט תשנ"א

ראובן אליהו זולדן
דמת-גן (קושניצה)

"איש חסיד היה בקושניצה"

איש חסיד היה ר' משה ב"ר שלום יוסף ווינבדגר זצ"ל.
ר' משה יליד מונקאטש היה, חסיד ותלמיד חכם. התחתן בשנת תר"פ עם איידל בת ר' יהודה אריה פרידמן ז"ל. משפחה בעלת יחוס גדול מוותיקי העירייה קושניצה.
ר' משה אחרי חתונתם בא לגור לקושניצה והקהילה, שהיו ביניהם תלמידי חכמים, ראו בר' משה שראוי איש כזה לגור במחיצתם. עניו וישר היה ר' משה, לא התבלט בין אנשים, צנוע בדרכו, ומעולם לא השמיע קולו ברמה, בשקט היה נכנס לבית הכנסת ממול ביתו, והיה בין ראשוני ומקדימי אמירת תהילים, ואחרוני מסיימי המשנה היומית. כשהרבי, הרב חנוך היניך זצ"ל מקרצקי היה בא לבקר את קהילת קושניצה על פי רוב פעמיים בשנה לשבת הגדול, ושבת תשובה, התאכסן רק אצל חסידו ר' משה ווינבדגר זצ"ל.

רעייתו מרת איידל נפטרה כמה שנים לפני ההליכה לגטו, ור' משה וחמשת בנותיו הוכלו לגטו מונקאטש, ומשם הלאה עם יתר אנשי הקהילה, ושלושה מבנותיו הצליחו לחזור מהגהינום הנאצי ימ"ש. בת אחת נפטרה אחרי מחלה, כשמונה שנים אחרי השיחרור, בירושלים, והשאירה יתומים קטנים. ויתר שתי הבנות עברו לגור לארה"ב.

ראובן אליהו זולדן
דמת-גן (קושניצה)

כתב למזכרת בספר,

גבאי "חברה קדישא"

ר' צבי דוד בר' שמעון פרידמן ז"ל,
היה במשך הרבה שנים, גבאי "חברה קדישא".
היה אדם יקר, איש פיקח, חסיד וסוחר
מוותיקי הישוב, חביב ומקובל על אנשי
הקהילה.

בפי הילדים הוא זכה לכינוי "סבא",
זאת, בזכות הסוכר שהחזיק בכיסו וחילק
תמיד לילדים, או אולי, בגלל הבדיחות
שאבה לספר ולהצחיק אנשים וילדים.

מידי פעם, הלך עם השמש ר' שמעון לבדוק את בית-העלמין, אם לא נזקקו
המצבות, ואת גדר בית-העלמין שלא נפרצה, בשל הסוסים שנשלחו בידי חושביה הגויים
של העיריה, ואשר לחכו את העשב הצומח-שם.

ר' צבי דוד ז"ל נפטר כשיבה טובה בן פ"ג שנים ביום ה' חשוון תש"ד, והובא
למנוחת עולמים בבית העלמין בקושניצה, כשעל המצבה חרוטים המילים האלו: "וישכב
דוד עם אבותיו". הוא היה האחרון מכני שמעון, שזכה להיקבר בבית העלמין.
חלק מצאצאיהם, הבנים והבנות, הנכדים והנינים, נספו כשואה הי"ד. שניים מכניו
הצליחו להשתחרר מהמחנות.

הבן חיים, ניצל, ופגש את אשתו אך, לא את שני בניו אשר נספו כשואה. איתה הוא
נסע לארה"ב ושם, נפטר. הבן השני - ישראל, גם הוא הקים משפחה בארה"ב. הנכדים של
ר' צבי-דוד בחלקם, גרים בישראל ובחלקם, התפזרו בתבל.

רמת-גן (קושניצה)

כתב ראובן-אליהו זולדן.

המשמש בית הכנסת - ומקווה טהרה בקושניצה

איש חסיד היה, חשוב, וטוב לב, משמש בית הכנסת, ומקווה טהרה, בקושניצה, ר' שמעון ב"ר יהודה שטרולוביץ ז"ל. אהבתו הגדולה לילדים, וכשרונו לספר ולהצחיק אותם, חיבבוהו, לא רק על הילדים, אלא על כל אנשי הישוב.

בשעת בוקר מוקדמת, היה בא לבית הכנסת, ומדליק אש כתנור על מנת שיהיה חם לראשוני המתפללים, אשר היו מקדימים לבוא ולומר פרקי תהילים, לפני תפילת שחרית.

ר' שמעון שימש שנים רבות בקודש בבית הכנסת ובמקווה טהרה, כשבתו מלכה-חיה ובעלה ז"ל עזרו לציודו.

ר' שמעון היה ידוע גם בעזרתו לזולת, כשידע על אדם חולה, מיד הלך לסייע ולעזור בכל יכולתו.

ר' שמעון ב"ר יהודה שטרולוביץ ז"ל

ר' שמעון נספה בשואה יחד עם בתו מלכה-חיה ובעלה הי"ד, אשתו שינדל נפטרה שנים רבות לפני השואה.

בנו ר' שמואל-חיים ז"ל, נשא לאשה את אחות אמי מרת אסתר בת ר' ברוך-יואל וברנה גוטסמן ז"ל, חלק מילדי המשפחה נספו בשואה הי"ד, וארבעה ילדים הקימו משפחות בארץ ישראל.

בנו השני ר' צבי-מרדכי ז"ל נשא לאשה את אחות חמי, ר' יוסף צבי פרידמן ז"ל שהיה יליד קושניצה. מרת איידל ז"ל, כל המשפחה גורשו בשנת 1941 לפולין, ואחרי הרבה חדשים הם הצליחו לחזור. וכמה חודשים לפני הליכה לגיטו, נפטרה האשה איידל, בעלה וחלק מילדי המשפחה נספו בשואה הי"ד. שתי בנות נשארו, בת אחת, חיה כיום בארה"ב, והבת השניה היתה עם בעלה ביערות, וחיו בתור נוצרים. אחרי השחרור, הם חזרו לביתם בקרפטורוס, ולאחר כעשרים שנה, עלו לארץ ישראל, כל המשפחה.

כתב למזכרת נצח על המשפחה בספר, "קדושי שבע הקהילות".

שבט תשנ"א

ראובן אליהו זולדן

רמת-גן (קושניצה)

"זכור ואל תשכח"

את קדושי קהילותינו: דולהא, קושניצה, זדנ'יא, קרצקי, בדזניק, ליסיצ'ה, סוכה-ברונ'קה, אשר הובלו אל המוות בקרונות משא, בחודש אייר תש"ד, הי"ד. גם אחרי השחרור מהמחנות, שחזרנו אל הבית שאותו הקימו הודינו בעמל רב, מצאנו אותו הרוס או תפוס בידי הרוטנים, שלא שמחו לראות אותנו חוזרים, ואמרו "תראו תראו יותר יהודים חוזרים מאשר הלכו". החשש שלהם היה שיצטרכו להחזיר רכוש שגזלו מהיהודים.

הבנו שבמקום שבו נולדנו וגדלנו איננו רצויים, ועלינו ללכת מהר במהירות האפשרית. השארנו הכל מאחורינו ויצאנו לדרך מחוסרי כל, ובדרך ולא דרך לכיוון ארץ ישראל.

והיום אנו צריכים לשאול את עצמנו במה זכינו אנו ?

האם עשינו די למען זכרון יקירינו שנכחדו בשואה האיומה, ומי יזכור ויספר על כל אותם משפחות שנמחקו לגמרי מעל פני האדמה ?

האם באזכרה השנתית אחת לשנה יצאנו ידי חובה ?

באם לא הגיע הזמן לקיים את הצוואה שציוו לנו בדרכם האחרונה, לכתוב ולהנציח את שם יקירינו, ומה שעבר עליהם, ולהעמיד "נר זכרון" ומזכרת נצח בכתובים. זה עולם שהיה ונחרב עד היסוד, ושקע במעמקי השואה האיומה ואיננו עוד.

ובכן חברות וחברים, הגיע הזמן למלא את החובה המוטלת עלינו ולכתוב על העבר של משפחותינו בשנות המלחמה.

אנו עושים מאמצים לרכז את החומר שבידינו, ומבקשים מהחברים, אלו שעדיין לא מילאו את חובתם כלפי יקיריהם. לכתוב, ולשלוח לנו תוך חודשיים ימים. אחרי התאריך הזה לא נוכל להתייחס לתלונות, כי ברצוננו להדפיס את הספר על "קדושי שבע הקהילות" איה"ש עד האזכרה תשנ"ב.

הוועד להנצחת שמות
קדושי שבע הקהילות

הכתובת למכתבים:

זולדן ראובן

רח' בית הלל 2

רמת גן - 52 404.

"לחברי שבע הקהילות"

אנו שארית הפליטה, ובניהם של קהילות הללו, זוכרים על פי מסורת שבעל פה, את דברי ימיהם של אבותינו, אחינו ומשפחותינו, בדורנו האחרון, בקהילות שבהן נולדנו והתחנכנו. קיימת סכנה גדולה שבדורות הבאים, לא ידעו בנינו, מי היו אבותינו, למי הם נכדים, כיצד חיו אבותינו ומה פעלו ומה הנחילו לנו. אך מצווים אנו כל אחד במצוות כיבוד אב ואם לרשום בכל לשון, את הידוע לנו, על חיי הכלל והפרט. אפשר לרשום סיפורים, אגדות, ממרות של אנשים וסיפורי אמהות, ויש להתחיל מיד במצווה זו, ולשתף את הילדים ונכדים גדולים, (הם בטח ישמחו). ובל יאמר איש, יש חכמים שמסוגלים לכתוב יותר טוב ממני.

עלינו לדעת שמכל קהילה נשארו שרידים בודדים. ואם אלה לא יעשו את המוטל עלינו, חלילה, מי יודע אם בכלל תיעשה. כל אחד צריך לכתוב את כל הידוע לו, ולהעלות על הנייר.

החומר ירוכז ויעובד ויודפס בספר, "קדושי שבע הקהילות". נא לרשום את: "שם הקהילה, ושם הכותב".

לדוגמא ראשי פרקים:

1. באם יש בידך תמונות מסמכים-נא לצרף.
2. במה התפרנסו, קשרי מסחר, עם מי.
3. סיפורים ואגדות בחיי מסחר ועבודה.
4. תלמידי חכמים, אורח חיהם ופרנסתם.
5. שידוכים, חתונות ושמחות.
6. ילדים בבתי ספר, בחדר, וספורט.
7. תלמידי ישיבות, אנשים חשובים.
8. בניית בתי כנסיות, וגבאים.
9. שמש בית כנסת, ומקווה טהרה.
10. חברה לומדי ש"ס, ומשניות.
11. בחירת גבאי לתפקידים שונים.
12. קניית קמח, ואפיית מצות לפסח.
13. חברה תלמוד תורה, ומלמדים.
14. בחירת חזן לימים הנוראים.
15. קופות גמ"ח, ומתן בסתר.
16. מחנות עבודה, בימי ההונגרים.
17. תאור זכרונות מימי השואה.
18. מצב הבית, אחרי השחרור.
19. ואיך התייחסו השכנים הרוטנים.
20. בתי ספר הממלכתיים.
21. השפות השונות שנלמדו.
22. הפעילות המפלגתית.
23. חיי תרבות וטיוולים.
24. תפקידי האמהות בפרנסה.
25. תאריך ומקום השחרור, ועליה.
26. הכנת נדוניה, ומריטת נוצות.

מבקשים מהחברים להכין את הכתבות, תוך חודשיים, אחרי התאריך הזה מכינים להדפסה.

מאת: שמואל גבריהו (גוטסמן)

ירושלים (זדני"א)

שבת תשנ"א.

ואלה שמות קדושי קהילת קושניצה

אייזנר

שלמה ב"ר אברהם-זאב, ושרה.
רעייתו מרת רוחמה ב"ר צבי וחיה-זיסל.
אייזנר

אייזנר

לוי-יצחק ב"ר שלמה, ורוחמה.
רעייתו מרת אסתר ב"ר אליעזר, ושײנדל.
הילדים: ישכר-דוב, אברהם-זאב, אלימלך,

אייזנר

אחרון ב"ר שלמה, ורוחמה.
רעייתו מרת גיטל ב"ר יהודה, ושײנדל.
הילדים: אברהם-זאב, שרה, שײנדל, חיה.

אייזנר

לאה ב"ר חיים-יעקב, רעייתו של יוסף.
הילדים: אברהם-זאב, דוד, חנה.

אייזנר

מרים ב"ר אברהם, ויוטה, רעייתו של שמואל.
הילדים: גיטל, יעקב, יוסף, אברהם-יוסף.
אליוביץ

יעקב ב"ר עזריאל-צבי והניה-גיטל.
רעייתו מרת חיה.
הילדים: עזריאל-צבי, דב.

ברגר

משה, ב"ר שלמה, ורוחמה.
רעייתו מרת רחל, ב"ר ישראל-לייב וחיה.
הילדים: דוד, ישראל-לייב, חיה.

ברקוביץ

הנציה ב"ר נפתלי-הדץ, רעייתו של
ישראל-מאיר.
הילדים: אהרון-צבי.
ישראל ב"ר דוב.
רעייתו חיה-זיסל ב"ר יהודה-אריה.
הילדים: מנזל-מאיר, יעקב, שרה-פרומה,
חנה-רחל.

קדושי קושניצה

גוטסמן

ליבה ב"ר צבי-דוד, ושרה-פרל.

הילדים: פרימט, איידל, דבקה, חיה.

גרינברג

חיים ב"ר אפרים-זאב.

רעייתו מרת הניה-מידל ב"ר שמשון.

גערליך

משה-אהרון ב"ר מנחם וזיסל.

רעייתו מרת רחל ב"ר אברהם-שלמה ודבקה.

הילדים: אברהם-שלמה, ישראל-יהושוע, דוד,

מאיר-זאב, שרה, אסתר, חיה-דרייצא, פייגה.

הופמן

לאה ב"ר צבי וחיה-זיסל.

הילדים: גבריאל, צבי-יוסף, טויבה, פייגה,

זיסל.

גרינברג

אברהם-אליהו ב"ר אליעזר.

רעייתו מרת לאה ב"ר יצחק.

הילדים: פנחס, חיה-שרה.

וינברג

משה ב"ר שלום-יוסף.

הילדים: אסתר, חנה.

ווייס

חיה-שרה ב"ר יהושוע.

הילדים:

גרינברג

יצחק ב"ר אליעזר.

רעייתו מרת חיה ב"ר שמחה-צבי.

הילדים: מתתיהו, אברהם-אליהו, איטה, מאיר,

משה, עדינה.

ווייס

אהרון-יצחק ב"ר ישראל-מרדכי.

גרינברג

מאיר ב"ר אליעזר.

רעייתו מרת נעכה ב"ר יהושוע.

ווייס

שמעיהו ב"ר

רעייתו מרת יוכבד ב"ר יעקב.

גרינברג

זאב ב"ר אליעזר.

רעייתו מרת דבקה ב"ר נח.

הילדים: הניה-טויבה.

זולדן

יקותיאל-יהודה ב"ר יעקב-שמואל והנדל.

רעייתו מרת רבקה ב"ר ברוך-יואל וברנה.

הילדים: יעקב-שמואל, דנה, משה.

גרינברג

שבתי ב"ר אליעזר.

רעייתו מרת הנצ'יה ב"ר נח.

טייכמן

יואל ב"ר משה, ומרים.

רעייתו פרומט ב"ר יקותיאל-יהודה.

קדושי קושניצה

טייכמן

מרים ב"ר משה-יואל.

הילדים: ישעיהו, יעקב, ב"ר משה.

מרקוביץ

מרדכי-אריה ב"ר זיסיה.

רעייתו מרת שרה-מלכה ב"ר שבתאי.

הילדים: דוד, אברהם, אורי.

יעקובוביץ

יעקב ב"ר

הילדים: דזבריש.

מנדל

רעייתו מרת פייגה.

הילדים: רויזה.

ינקוביץ

מלכה-חיה ב"ר.

הילדים: מנשה.

סטרולוביץ

שמעון ב"ר יהודה, ולאה.

בתו מלכה-חיה, בת שיינדל.

כהן

שלמה ב"ר יוסף-מרדכי.

רעייתו מרת חיה ב"ר שלמה-יהודה.

הילדים: יהודה, לאה.

סטרולוביץ

שמואל-חיים, ב"ר שמעון, ושיינדל.

רעייתו אסתר ב"ר ברוך-יואל, וברנה.

הילדים: אלטר-מאיר-יוסף, ראובן-אליהו,

שיינדל, אברהם-צבי, ברנה, יצחק-זאב.

כהן

אברהם, ב"ר מנחם-מנדל.

רעייתו מרת דבורה ב"ר אפרים-זאב.

הילדים: חיה-אסתר, מנחם-מאיר, מרים,

סימה-רחל, חיה-אסתר.

סטרולוביץ

צבי-מרדכי ב"ר שמעון ושיינדל.

רעייתו איידל ב"ר משה-יואל, והינדה.

הילדים: משה-יואל, שמואל-אברהם, יהודה,

גיטל.

לכמנוביץ

חיים-צבי, ב"ר מאיר ואסתר.

רעייתו, אלטה-חיה-זיסל, ב"ר שלמה ורוחמה.

הילדים: מאיר, אברהם-זאב, משה, רבקה,

הניה, פרומט.

סולומון

עזריאל-מרדכי, ב"ר.

רעייתו מרת עטיה-שרה, ב"ר אליעזר.

הילדים:

לוי

משה ב"ר יצחק.

רעייתו מרת הנצ'ה.

הילדים: אהרון-צבי.

פריד

שלום ב"ר צבי.

רעייתו מרת רוסיה ב"ר יקותיאל-יהודה.

הילדים: ברוך-יואל, פרומט, יוסף-מאיר.

קדושי קושניצה

פרידמן	ניסן ב"ר שלמה-יהודה.
שמעון ב"ר צבי-דוד.	רעייתו מרת אסתר ב"ר ראובן-אליהו.
רעייתו מרת מרים ב"ר יהודה-אריה.	<u>הילדים</u> : צבי, פייגה-שבע, חנה, ראובן-אליהו.
פרידמן	מאיר-דוב ב"ר מרדכי, ואסתר.
מאיר ב"ר צבי דוד ושרה-פרל.	רעייתו מרת דובריש ב"ר יעקב וטויבה.
רעייתו מרת שיינדל ב"ר מרדכי-אליהו.	<u>הילדים</u> : הניה, משה.
פרידמן	מרדכי-אליהו, ב"ר אברהם.
ניסן ב"ר מאיר.	רעייתו מרת חוה-מלכה ב"ר אהרון-דוד.
<u>הילדים</u> : מאיר, חיים-יהודה, זאב.	<u>הילדים</u> : ניסן, פייגה, ישראל.
פוקס	יצחק-אייזיק ב"ר שמעון, וחיה.
שבתאי ב"ר.	רעייתו מרת שרה ב"ר יהודה.
רעייתו מרת שיינדל ב"ר ניסן וגליקל.	<u>הילדים</u> : אהרון, יוסף-צבי, לאה, שיינדל,
<u>הילדים</u> : אלטר.	חיה.
פרידמן	אברהם ב"ר שמעון
בלומה-הנצ'יה ב"ר אהרון-מנחם.	רעייתו מרת חיה.
הבת רויזה, ב"ר שמעון.	<u>הילדים</u> : חיים-יהודה, משה-מנדל, מרים,
	מלכה, פייגה.
פרידמן	יעקב ב"ר צבי-דוד.
מאיר ב"ר שמעון.	רעייתו מרת רבקה, ב"ר שמעון.
רעייתו מרת איידל ב"ר חיים-אלטר.	<u>הילדים</u> : בן-ציון, ושרה.
<u>הילדים</u> : שמעון, שרה-פרל.	
פרידמן	שרה-פרל ב"ר אברהם.
צבי ב"ר יעקב, ושרה.	הכת רבקה ב"ר צבי-דוד.

קדושי קושניצה

פרידמן	פרידמן
שלמה-אריה ב"ר משה.	יהודה-אריה, ב"ר צבי, וחיה-זיסל.
רעייתו מרת בינה.	רעייתו מרת פריידה.
<u>הילדים:</u>	<u>הילדים:</u> צבי, הניה-לאה, יוכבד.
פרידמן	פרידמן
אברהם ב"ר.	אברהם ב"ר מאיר.
רעייתו מרת חנצ'יה ב"ר נח.	רעייתו מרת רבקה ב"ר עזריאל-צבי.
	<u>הילדים:</u> רחל, מאיר, שרה, מלכה.
פרידמן	פרידמן
אברהם-פנחס ב"ר דוד.	עזריאל-צבי ב"ר אברהם, ורבקה.
רעייתו מרת שרה.	רעייתו מרת אסתר ב"ר אלכסנדר-זוסיה.
<u>הילדים:</u> לוי-יצחק, סוסיא, זיסל, נעכה.	<u>הילדים:</u> שיינדל, חנה, פראדל, שרה-רייזל.
פרידמן	פרידמן
אלטר-מאיר-חיים, ב"ר אברהם-פנחס.	מרת פריידה ב"ר צבי.
רעייתו מרת רבקה ב"ר שמואל-יהודה.	<u>הילדים:</u> משה, טויבה, שרה.
<u>הילדים:</u> שלמה-נח, לאה, חנה, שמואל-יהודה,	
פרל, מרים.	
פישר	פרידמן
יוסף-אהרון ב"ר.	ניסן ב"ר נח.
רעייתו מרת איטה, ב"ר.	רעייתו מרת חוה-יוטה ב"ר יוסף.
<u>הילדים:</u> בנימין, שרה.	<u>הילדים:</u> אלטר-חיים-אליעזר, יוסף, שיינדל,
	דוד-צבי.
פרידמן	פרידמן
<u>הילדים:</u> ישראל, שיינדל, ב"ר חיים ולובה.	יוסף ב"ר אהרון.
	<u>הילדים:</u> רחל, חיים-דוד, אלכסנדר, אהרון,
	בילה, שלמה-אריה.
קליין	פרידמן
פנחס.	משה ב"ר.
רעייתו מרת לאה ב"ר שלמה-יהודה.	רעייתו מרת פייגה.

קדושי קושניצה

רוזנברג

לאה ב"ר שמעון, ומרים, פרידמן.
ילדה: רייזל.

רוזמן

דוד ב"ר יצחק-יהודה.
דעייתו מרת מלכה ב"ר.
הילדים: איידל, ניסן, שרה.

רייך

אלכסנדר ב"ר צבי והנצ'ה.
דעייתו מרת רבקה ב"ר משה-יואל.
הילדים: גיטל, משה-יואל, צבי,
אברהם-חיים, יעקב.

שטיינברג

צדוק ב"ר משה-יואל.
דעייתו מרת לאה ב"ר משה-יואל.
הילדים: אלטר-מאיר.

על החיים בבית משפחת פרידמן

בראשית כתיבת דברים אלו אציג את עצמי. שמי זאב פרידמן בן לאברהם ורבקה. נולדתי בקושניצה. עד גיל 14 למדתי בחדר והמשכתי בישיבות. ב-17.4.44 גוייסתי למחנה עבודה בבודפשט. רוב הזמן עבדתי בעבודות כפיה תחת השלטון ההונגרי, ולבסוף הגעתי למטהאוזן ושחררתי ע"י האמריקאים. במחנה העבודה חליתי בטיפוס, ובקושי עמדתי על דגלי ונדמה לי שאם המלחמה היתה נמשכת עוד מספר ימים גם אני לא הייתי זוכה לכתוב שורות אלו. על התלאות והייסורים שעברנו במחנות אפשר לספר ללא סוף. ואם לנשארתי בחיים כנראה היה זה בסיעתה ד'שמיא.

בחודש ינואר 1945 בשוורן שבהונגריה נמסרנו לידי הגרמנים. עבדנו באוסטריה ע"י גבול הונגריה במקום שנקרא י. שטנדורף. עבדנו בשוחות עבודת פרך. האוכל גם הוא היה בצמצום, והרעב הציק לנו מאוד. מדי פעם היינו מתגנבים לאחד הכפרים ומבקשים מעט לחם. בתחילה הצלחנו להשיג את מבוקשנו, אך לאחר זמן מה אמרו לנו אנשי הכפר שגם להם אין מספיק אוכל ואין הם יכולים לתת גם לנו אוכל.

באחת הפעמים בהם ניסינו להשיג אוכל נתקלנו בחייל גרמני שרכב על אופניו. כשראה אותנו שאל: מה אתם עושים כאן? והוביל אותנו למקום אחר ואמר: (וודט פארשווינדען) עופו מכאן. אני לא רוצה לראות אתכם. ואחר כך המשיך לדרך. אנחנו החלטנו למרות הסכון להמשיך במציאת אוכל ולא לחזור בידיים ריקות. ואומנם הצלחנו במשימתנו וחזרנו כשכיסינו מלאים לחם תפוזי וכד'.

אך צרותינו עדיין לא תמו. בדרכנו חזרה פגשנו ז'נדר (שוטר) אוסטרי עם רובה. כשראה אותנו טען את רובהו ופקד עלינו לעצור. הבנו שאנחנו בסכנה גדולה ועצרנו. הוא פקד עלינו: קדימה! וכל אותו זמן כוון את הרובה אלינו. כל הדרך התפללתי לה' וחזרתי על תפילת "שמע ישראל" שיחלצני מצרה זו.

באמצע הדרך הוכנסנו למקום בו היו עוד מספר קצינים. הצביע עלינו ואמר: הנה תפסתי 2 יהודים. הקצינים התיעצו ביניהם ולאחר שברדו מהו שם המפקד שלנו החליטו להעביר אותנו הלאה. באותו דגע הרגשתי הקלה רבה כאילו אבן נגולה מעל ליבי. ידעתי שנקבל עונש אך הגרוע ביותר כבר היה מאחורינו.

המשכנו לכוון מקום עבודתנו ושם פגשנו קבוצה נוספת של אנשים עליהם דאגתי קאפו יהודי. הקצין שאל את הקאפו: האם אלו (והצביע עלינו) מהאנשים שלכם? הקאפו השיב בחיוב. אם כך המשיך הקצין: תפסתי אותם בדרך. תמסור אותם למפקד שלכם. הקאפו התנפל עלינו ונתן לנו 2 סטירות לחי. הקצין שהביא אותנו היה מרוצה מאוד. לבסוף הגיעה מכונית ולקחה איתה את הקצין למקום ממנו בא.

מקום מגורינו היה ביי"ס, וביחד חיינו בו כמה מאות אנשים. זוכר אני מקרה בו נרצחו 2 מהאנשים שגרו איתנו. הביאו לפנינו את גופותיהם וכולנו יחד אמרנו עליהם

"קדיש". זה היה יום אחרי שבת הגדול, שעה שבקרנו באותו הכפר. באותם רגעים בהם אמרתי את ה"קדיש" הרגשתי כיצד כל גופי דועד והמחשבה שעלתה במוחי באותו רגע היתה: הנה זה יכול היה לקרות גם לי. בא' ד'פסח נפרדנו מהמקום. היינו אלפי אנשים וביניהם היו צבי-יוסף בן שמואל-זאב, ואלטר בן ניסן. בדרכנו הוכנסנו למחצבות אבן שם פגשתי בחורה שהכרתי בקושניצה בשם רחל-חיה (בתו של סנדר רייך), ומפיה נודע לי לראשונה על אחי מאיר שהיה יחד איתה.

מדבריה הבנתי שהמרחק שהיה ביני לבין המקום בו אחי היה הוא 5 ק"מ בלבד. רחל ספרה לי כמה קשה ומפרכת היתה עבודתו עד שרגליו קפאו מהקור העז, דבר שלא איפשר לו להמשיך ללכת.

גם על אחי עזריאל-צבי שמעתי שחי מאוכל יבש שקיבל מדי פעם, ולמרות הרעב והקושי בהשגת האוכל, שמר על כשרות. אך העבודה היתה מפרכת והאוכל היה מועט, לבסוף לא החזיק מעמד והתמוטט בזמן שהוביל אבנים.

מעשה המגילה

בחודש נובמבר 1944 הביאו אותנו למקום הנקרא: נובה זאמקי בסלובקיה, כדי שנעבוד בתחנת דכבת. המקום היה לאחר הפצצות ואנו עבדנו עם פצצות ששקעו בתוך האדמה, ולא התפוצצו. במקום היו מספר קרונות ופסי דכבת שנהרסו. אנחנו היינו נכנסים מדי פעם לקרונות ובודקים אם אפשר למצוא שם דברי ערך כלשהם.

באחד הקרונות אליהם נכנסתי גיליתי קרון מלאספרי קודש וביניהם מגילה כתובה בכתב יד מיוחד וכולט לעין. לקחתי את המגילה והכנסתי אותה בין חפצי האישיים. באותו רגע חשבתי בליבי: זו תהיה מזכרת מהתקופה הנודאה הזו.

כשעזבנו את המקום היינו קרובים כבר לחזית, ונאלצנו ללכת קילומטרים רבים ברגל. הקושי היה רב, ולכן נאלצנו להיפטר מחלק מהחפצים בגלל כובדם. אבל על המגילה שמרתי שיוון שהיתה יקרה לי יותר מכל דבר אחר.

כשהגענו לשאטנזדארף והגיע חג פורים, פרסמתי ברבים את דבר קיומה של המגילה, האנשים שמחו מאוד שזכתה יוכלו לקיים מצוות קריאת מגילה ורבים איחלו לי שבזכות המגילה אצליח לצאת מהגיהנום, ואוכל שוב להיות בן חורין.

כשהגעתי למטהאוזן קבלתי חום גבוה וניתנה הודאה להעביר אותי לקבוצת אנשים שגם כן היו חולים. נאלצתי בשל כך למסור את המגילה והתפילין שהיו בידי לצבי-יוסף ז"ל והוא אמר: וולף, תנסה להחזיק מעמד, ותראה שעוז מספר ימים נשתחרר והכל יהיה בסדר. ואני ב"ה החזקתי מעמד והתגברתי על מחלתי. אבל צבי-יוסף ואלטר בן ניסן נעלמו ובמשך הזמן נודע לי שהם הובלו למקום בשם גינס-קירכן ושם מצאו את מותם הי"ד.

אני הקמתי בית בישראל, והולדתי 2 ילדים בן ובת, מהם יש לי שלושה נכדים כ"י.

לפני שאתחיל בתאור חי' בבית אבי, אספר מעט על משפחת בית אבי ועל הדור הקודם.

סב סבי שנקרא בשם שמעון, הוליד 4 בנים: יהודה-אריה משה-יואל צבי-דוד ומאיר (סבי) ובת אחת.

סבי הוליד גם הוא 4 בנים: שמעון, ניסן, ישראל, אברהם ובת אחת בשם חוה. את סבי לא הכרתי, רק שמעתי עליו שעבד בחקלאות, הכיר אשה בשם שיינדל ונשא אותה לאישה.

הוא עסק גם במכירת חפצים ישנים, ובמשך הזמן קנה מגרש ופתח בית מרזח. העסק התחיל לפרוח וסבי קנה אדמות והיה לאחד היהודים האמידים באזור.

מאמי שמעתי ספור על סבתי שאהבה את הטיפה המרה. הדבר לא היה מכבודו של סבי והוא הלך לשאול את פי הרב מה עליו לעשות. הרב ענה - כל זמן שאשתך שותה זהו סימן לברכה.

הבית של דודי ר' ניסן וגליקל פרידמן ז"ל

ביתו של דודי ניסן היה בית פתוח. כל שבת נהגנו להתאסף לסעודה שלישית ובסעודה זו היה לכל אחד שיר קבוע.

ר' שמעון בן צבי-דוד התחיל במגילת "בבואו מאדום" ואחי עזריאל-צבי סיים במזמור "ברכי נפשי". עדיין מהדהד באוזני קולם של מנגינות נהדרות אלו.

דודתי, דודה גליקל (אשת דודי) קיבלה כל אחד בסבר פנים יפות והשכנים בסביבה נהגו להביא לה חמין כדי שתטמינו לקראת שבת. למרות העבודה הקשה הכרוכה בהכנות הרבות, עשתה זאת באהבה ובשמחה והרגישה שעשתה שליחות של מצוות לכבוד שבת קודש.

בשנת 1942 הופסקו הסעודות, הלשינו על דודי ניסן, שהוא מחביא קמח ועל כך קיבל עונש מאסר, והיה חצי שנה מחוץ לבית. כשחזר נדאה היה כשבר כלי.

בשמחת תורה (לפני מעצר דודי) נהגנו לקחת ספר תורה שהיה שייך לסבי ולקרוא בו בבית דודי ניסן. משנעצר עבר מנהג הקריאה בתורה לביתנו.

לאחר מות סבי, חולקה הירושה בין הבנים אך החלק הארי של הרכוש נשאר אצל דודי ניסן. חלק מהרכוש הלך לאבד - כדברי הפתגם: בא בקלות הולך בקלות.

מהרכוש הרב שהיה נשאר ספר תורה אחד. גוי שגר אצל דודי ניסן ז"ל והיה בעל תפקיד בכיר, דאג להציל את ספרי התורה מבית הכנסת שהיה בעיירה. כשחזרתי לאחר המלחמה לקחתי את ספר התורה איתי עד בודפשט שם הפקדתי אותו אצל ידיד עד שאחזור. נסעתי לצ'כיה כדי למצוא מקום מגורי קבע אך בינתיים נסגר הגבול.

הידיד שבידיו היו ספרי התורה נסע לארה"ב שם יצר קשר עם בני דודי בקנדה. ובן דודי משה פרידמן שגר במונטריאול קנדה דאג להעבירו לאחת הישיבות.

דמותו של אבי אברהם פרידמן ז"ל

כיצד אתאר את אבי? יהודי כמו שאר היהודים בני כפרו שבוקר וערב נהג ללכת לבית הכנסת להתפלל עם המניין הראשון.

כל השבוע היה טרוד בענייני עסקים, אך שבת היתה מוקדשת אך ורק לעניינים שבקדושת השבת ושמירתה.

לאבי היה חוש מסחרי לעסקים וקשר טוב עם כל בני הכפר. הוא זכר כל אדם ואדם בשמו, ואם אדם מסוים היה זקוק לדבר מה, מיד היה פונה לאבי, ואבי היה מנסה לעזור לו.

בעסקים היו לו עליות וירידות. בשנת 1930 פתח בית מסחר לעצי בניין וסיפק סחורה לנגרים שרובם היו יהודים. אך לא עברו שנים רבות והוא איבד את כל כספו ודאגות פרנסה וחובות היו מוטלות על כתפיו.

כאשר בנו בית כנסת, סיפק אבי חומרי בניין לבניה ועבור זה קיבל מקום ישיבה קבוע, במקום כסף שהיו חייבים לו והתקשו לשלם.

ר' אברהם היה סוחר והיה מביא כרוב ותפוחי אדמה

בסתו נהג אבי להביא למכירה כמה טונות של כרוב, אותו נהגו האנשים לכבש ולאכול במשך החודף. בזכרוננו חרוט עדיין הטקס שנערך סביב הכרוב: בנות הכפר נהגו לברור את עלי הכרוב מחשש תולעים, לאחר מכן חתכו והשאירו את העלים הנקיים והכרוב הוכנס לחביות כדי שיחמיצו.

מדי פעם היה מביא גם תפוזי "א" בעיקר לפני פסח וכשיהודים רצו לשלם לו כסף בהקפה התקשה אבי לסרב להם באומרו: האם יתכן שיהודי ישאר בפסח ללא תפוזי "א"? אבי נהג לקחת הלוואות מאדם בשם צדוק שטיינברג שראה במתן הלוואה לאבי גמילות חסדים, והאמין ללא כל חשש שהכסף יוחזר לו במהרה, ואמנם כך היה.

בזמן שלטון ההונגרים החלו עסקיו של אבי לפרוח אבל הדבר לא נמשך זמן רב, כיוון שהאנטישמיות התחילה והיהודים נרדפו מכל עבר. כדי שיוכל להתפרנס בכבוד מצא אבי שיטות ותחבולות שונות.

בשנת 1940-42 שללו ליהודים את רשיונות העסק ורק לחלק קטן מהם אושרו הרשיונות. אנשים רבים פנו לאבי ובקשו לעשות איתו שותפות בעסקיו. אבי נהג להביא סחורה ומכל קרון עמוס סחורות נהג לתת לגוי כסף, סכום מסויים, כדי שידאה כאילו הסחורה שייכת לגוי ולא לאבי. כשהגיעו ז'נדרים לסביבה טען אבי שהוא רק פועל או חקלאי בהתאם לסחורה איתה התעסק באותו זמן.

בשנת 1941-42 גזרו על היהודים להוריד את הזקן והפאות. באותו זמן היו רוב היהודים מגויסים למחנה עבודה מגילאים 21-45 ואלה שנשארו בבית עבדו ביערות בחטיבת עצים ובעבודות שונות בשלגים, גשמים ובכל תנאי מזג אוויר.

באחת הפעמים לא הופעתי לעבודה, ואז אספו את כולנו וביניהם היו דוד בן יצחק- יהודה רוזמן, ואבי. הז'נדרים התחילו לתת לנו מכות וכשראיתי שהכו את אבי חשתי כאב עז יותר מכאב המכות שאני קיבלתי.

אבי הצליח להשתחרר בעזרת תעודה רפואית, לא לפני שקיבל עונש לשבת מספר ימים במקום מסוים בכפר.

באוקטובר 1943 הצלחנו אהרן בן יצחק-אייזיק ואני לקבל אשור מעבר ממקום למקום בעזרת פקידה שקיבלה עבור מתן האשורים מתנות.

נסענו לבודפשט ובמרץ 1944 נכנסו הגרמנים להונגריה וצרות גדולות התחילו ליהודים.

התכוננתי לנסוע לביתי בחג הפסח ושלחתי חלק מחפצי הביתה, אך אחי מאיר שכבר היה מגויס למחנה עבודה הזהיר אותי שלא אסע כיוון שתופסים אנשים שנוסעים ברכבת ושולחים אותם לבתי סוהר. החלטתי להישאר בבודפשט ולא לנסוע למשפחתי לחגוג איתם את חג הפסח.

בחול המועד פסח קיבלתי מכתב עצוב מהורי בו הם כועסים על שלא הגעתי הביתה לחג, והם מתארים כיצד ישבו בודדים רק עם אחותי ציפורה. ושאר ילדיהם, חלקם מגויסים במחנות וחלקם נמצאים במרחקים ולא נשמע מהם דבר זה זמן רב.

כשקראתי את המכתב חנקו הדמעות את גרוני. שבוע לאחר קבלת המכתב נלקחו הורי לגטאות. אולי היה זה מזלי הגדול שבכל זאת לא נסעתי לביתי.

דמותה של אמי רבקה ז"ל

אמי רבקה ע"ה באה מבית חסידי מפיה שמעתי שלמדה ב"חידר" זמן מה כמו הבנים. היה לה ידע בענייני דת והקפידה לשמור על כל המצוות.

מדי פעם נעזרו נשים בעיירה באימי לכתוב מכתבים בשפת האידיש. אמי נהגה לקרוא בספר צאנה וראנה בתרגום לאידיש ובתשעה באב קראה מהספר את מגילת איכה לנשים שישבו על הרצפה (האזינו לספורים על חורבן בית המקדש).

כשחזרתי לעיירה ממחנות ההשמדה מצאתי ספר זה כשהוא מוכתם בכתימי נרות או שאולי היו אלו כתמי דמעות של בכי?

במשך השנים התקשתה לקרוא מספר זה בגלל האותיות הקטנות ובמקום זה קראה ב"התילים" ובזמנים בהם גברו הרדיפות אחר היהודים גמרה מדי יום כל פרקי התהילים.

אמי נהגה ללכת לרבנים. היא בקרה אצל הרבי ר' חנוך הניק שליט"א זצ"ל מקרצקי עם פדיון בידה וחזרה ממנו עם ברכה. בעיקר עשתה זאת לפני ימים נוראים. כשחזרה הביתה היה מצב רוחה מדומם והדבר נתן לה בטחון ואמונה בראשית.

אמי ידעה בע"פ את ברכת המזון וקריאת שמע וכשהלכה לישון אמרה את קריאת שמע בקול רם כשאחותי ציפורה (הנמצאת כיום בארה"ב) חוזרת אחריה מילה במילה.

אמי נתנה מתן כסתר ומדי פעם שלחה איתי מזון לנצרכים מבלי שאבי ידע על כך. לעתים מכרה חלב מהמשק לאנשי העיירה ותמיד הוסיפה מעט יותר חלב מהמידה הרצויה מחשש שהמידה (1 ליטר) הכתובה על מד החלב אינה מדוייקת. דודו של אבי ר' אהרון-דוד נהג לאסוף את הכספים שהיו בקופת הצדקה ע"ש ר' מאיר בעל הנס, ואימי הוסיפה תמיד. בשנותיה האחרונות היה בצער ודאגות בגלל בנותיה: שרה, רחל ומלכה, שהיו בבגליה, עוד מיימי השלטון הצ'כי. בתחילה קיבלה מכתבים מהן אחר כך ספרו שהן במחנות ולבסוף ניתק הקשר איתם ולא שמעו מהם דבר. גם בניה היו מפוזרים כרחבי המדינה אבל איתם הקשר היה הדוק יותר. אמי נהגה לומר: בנותי אינם בחיים מה טעם בחיי? כאילו הרגישה באסון הגדול המתקרב. זוכר אני כיצד דאגה לי אימי במכתבים שכתבה לי בבודפשט. רצתה לדעת עלי כל פרט ופרט: כיצד אני חיי? מה אני אוכל? ואפילו על כמה כריות אני ישן. סופו של כל מכתב הסתיים במילים - (מיין קינד היט אב דעם שבת) בני תשמור על השבת. ולסיום תמיד אזכור את אמי כאיידשע מאמע, וכאשה צדקנית, וכשדמותה עולה לנגדי עיני זולגות הדמעות מעיני.

תמונת שלוש הבנות שהיו בבגליה ונספו אי שם.

שרה, רחל, מלכה, הי"ד.

משפחת אברהם ב"ר מאיר פרידמן ז"ל

משפחתי היתה משפחה בת 9 נפשות: 3 בנים ו-4 בנות.
להלן אספר מעט על אחי עזריאל-צבי ב"ר אברהם. אחי עזריאל-צבי היה נשוי לאסתר מבית זינא מרמלשטיין מהעיירה סוואלייווע. היו להם 4 בנות מגיל שנה וחצי ועד גיל שבע. אחי נשאר אי שם במחנה עבודה בהונגריה ואשתו עם הילדים הובלו למחנה ההשמדה אושוויץ. איש מהם לא חזר חי.
אחי היה תלמיד חכם, ולמד שנים רבות בישיבות עד גיל מאוחר למדי. לאחי היתה אינטלגנציה טבעית אותה רכש בכוחות עצמו. הוא נבחר מדי פעם לגבאי בית הכנסת והנעים בקולו בעוברו לפני התיבה כשליח ציבור ולעיתים אף כבעל קורא.
במקצועו היה מורה ליהדות. וכדי שיוכל לעסוק בתפקיד זה היה עליו לגמור בית ספר תיכון וזאת עשה בערבים כשכבר היה בעל משפחה. הוא התקשה להתפרנס ממקצוע זה. מה עוד ששנתיים מאוחר יותר נכנסו ההונגרים והקשיים הלכו וגברו.
אחי כיבד מאוד את הורי. הוא גר עם משפחתו ליד בית הורי ומדי יום שישי לפני לכתו לבית הכנסת בא לומר לאמי שבת שלום. לאחר סעודת שבת נהג לבקר אצלינו, לזמר מזמירות השבת ולקיים מצוות מזומן ביחד שלפני ברכת המזון.
אחי היה זה שיזם את שליחתי ללמוד בישיבה אצל הרב חיים-יהודה גולדברג שליט"א, ואף דאג תמיד שיהיה לו היכן לאכול. אחי היה לי אח וגם מחנך.
לאחר שעזבתי את למודי בישיבה בעקבות הקשיים של אותם הזמנים, נהג להעידני מדי בוקר ולשתף אותי בלמוד הגמרא כדי שגם בעתות מצוקה ליהודים לא אפסוק את למודי הקודש, דבר שגרם הנאה רבה לאבי.
זוכר אני מקרה שקרה ביומי ילד בן 8, וביחד היינו אחי ואני בשדה תירס וחיכינו לעגלון, אחי אמר: הגיע זמן תפילת מנחה, בוא נתפלל. אני אתפלל בקול רם ואתה תתפלל יחד איתי.
בכל שעה ובכל מצב הקפיד אחי על קיום תרי"ג מצוות, יהי זכרו ברוך.

משפחתי כולה חוץ ממני ומאחותי ציפורה, נספתה כולה בשואה. הורי נלקחו בשנת 1944 למחנות ההשמדה באושוויץ ושם ניספו יחד עם גיסתי וארבעת הבנות. אחי עזריאל-צבי ואחי מאיר היו במחנות עבודה, ושם מצאו את מותם מעבודה קשה, קור ורעב. אחיותי היו בבליה. הקשר איתם נותק וכנראה שגם הם הובלו למחנות ההשמדה ושם ניספו. אחותי ציפורה (פרנציסקה) חיה בניו-יורק שבארצ"ל ולה 2 בנים.

כתב למזכרת הבן זאב פרידמן. גבעתיים (קושניצה)

"זכור ואל תשכח"

את קדושי קהילותינו: דולהא, קושניצה, זדנ'יא, קרצקי, ברזניק, ליסיצה, סוכה-ברונ'קה, אשר הובלו אל המוות בקרונות משא, בחודש אייר תש"ד, הי"ד. גם אחרי השחרור מהמחנות, שחזרנו אל הבית שאותו הקימו הורינו בעמל רב, מצאנו אותו הרוס או תפוס בידי הרוטנים, שלא שמחו לראות אותנו חוזרים, ואמרו "תראו תראו יותר יהודים חוזרים מאשר הלכו". החשש שלהם היה שיצטרכו להחזיר רכוש שגזלו מהיהודים.

הבנו שבמקום שבו נולדנו וגדלנו איננו רצויים, ועלינו ללכת מהר במהירות האפשרית. השארנו הכל מאחורינו ויצאנו לדרך מחוסרי כל, ובדרך ולא דרך לכיוון ארץ ישראל.

והיום אנו צריכים לשאול את עצמנו במה זכינו אנו ?

האם עשינו די למען זכרון יקירינו שנכחדו בשואה האיומה, ומי יזכור ויספר על כל אותם משפחות שנמחקו לגמרי מעל פני האדמה ?

האם באזכרה השנתית אחת לשנה יצאנו ידי חובה ?

באם לא הגיע הזמן לקיים את הצוואה שציוו לנו בדרכם האחרונה, לכתוב ולהנציח את שם יקירינו, ומה שעבר עליהם, ולהעמיד "גדר זכרון" ומזכרת נצח בכתובים. זה עולם שהיה ונחרב עד היסוד, ושקע במעמקי השואה האיומה ואיננו עוד.

ובכן חברות וחברים, הגיע הזמן למלא את החובה המוטלת עלינו ולכתוב על העבר של משפחותינו בשנות המלחמה.

אנו עושים מאמצים לרכז את החומר שבידינו, ומבקשים מהחברים, אלו שעדיין לא מילאו את חובתם כלפי יקיריהם. לכתוב, ולשלוח לנו תוך חודשיים ימים. אחרי התאריך הזה לא נוכל להתייחס לתלונות, כי בדצוננו להדפיס את הספר על "קדושי שבע הקהילות" איה"ש עד האזכרה תשנ"ב.

הכתובת למכתבים:

זולדן ראובן

רח' בית הלל 2

דמת גן - 404 52.

הוועד להנצחת שמות

קדושי שבע הקהילות

"לחברי שבע הקהילות"

אנו שארית הפליטה, ובניהם של קהילות הללו, זוכרים על פי מסורת שבעל פה, את דברי ימיהם של אבותינו, אחינו ומשפחותינו, בדורנו האחרון, בקהילות שבהן נולדנו והתחנכנו. קיימת סכנה גדולה שבדורות הבאים, לא ידעו בנינו, מי היו אבותינו, למי הם נכדים, כיצד חיו אבותינו ומה פעלו ומה הנחילו לנו. אך מצווים אנו כל אחד במצוות כיבוד אב ואם לרשום ככל לשון, את הידוע לנו, על חיי הכלל והפרט. אפשר לרשום סיפורים, אגדות, ממרות של אנשים וסיפורי אמהות, ויש להתחיל מיד במצווה זו, ולשתף את הילדים ונכדים גדולים, (הם בטח ישמחו). ובל יאמר איש, יש חכמים שמסוגלים לכתוב יותר טוב ממני.

עלינו לדעת שמכל קהילה נשארו שרידים בודדים. ואם אלה לא יעשו את המוטל עלינו, חלילה, מי יודע אם בכלל תיעשה. כל אחד צריך לכתוב את כל הידוע לו, ולהעלות על הנייר. החומר ירוכז ויעובד ויודפס בספר, "קדושי שבע הקהילות". נא לרשום את: "שם הקהילה, ושם הכותב".

לדוגמא ראשי פרקים:

1. כאם יש בידך תמונות מסמכים-נא לצרף.	14. בחירת חזן לימים הנוראים.
2. כמה התפרנסו, קשרי מסחר, עם מי.	15. קופות גמ"ח, ומתן בסתר.
3. סיפורים ואגדות בחיי מסחר ועבודה.	16. מחנות עבודה, בימי ההונגרים.
4. תלמידי חכמים, אורח חייהם ופרנסתם.	17. תאור זכרונות מימי השואה.
5. שידוכים, חתונות ושמחות.	18. מצב הבית, אחרי השחרור.
6. ילדים בבתי ספר, בחדר, וספורט.	19. ואיך התייחסו השכנים הרוטנים.
7. תלמידי ישיבות, אנשים חשובים.	20. בתי ספר הממלכתיים.
8. בניית בתי כנסיות, וגבאים.	21. השפות השונות שנלמדו.
9. שמש בית כנסת, ומקווה טהרה.	22. הפעילות המפלגתית.
10. חברה לומדי ש"ס, ומשניות.	23. חיי תרבות וטיולים.
11. בחירת גבאי לתפקידים שונים.	24. תפקידי האמהות בפרנסה.
12. קניית קמה, ואפיית מצות לפסח.	25. תאריך ומקום השחרור, ועליה.
13. חברה תלמוד תורה, ומלמדים.	26. הכנת נדוניה, ומריטת נוצות.

מבקשים מהחברים להכין את הכתבות, תוך חודשיים, אחרי התאריך הזה מכינים להדפסה.

מאת: שמואל גבריהו (גוטסמן)
ירושלים (זדני"א)

שכט תשנ"א.

